

**Співпраця місцевого
самоврядування і суб'єктів
соціальної економіки
у вирішенні кризових ситуацій**

2024

© Кошиці, Центр суспільних і психологічних наук Словацької Академії Наук, науково-дослідна установа (ЦСПН САН).

Гранти ЄЕЗ представляють внесок Ісландії, Ліхтенштейну та Норвегії в зелену, конкурентоспроможну та інклюзивну Європу. Проект № GGC01007 «Міста в розширеному європейському просторі: спільний розвиток потенціалу державних установ шляхом словацько-українського транскордонного співробітництва та підвищення доброчесності в державних справах (СЕЕА) отримав грант від Ісландії, Ліхтенштейну та Норвегії на суму 458 504 євро через гранти ЄЕЗ.

Проект був співфінансований у розмірі 15% з державного бюджету Словацької Республіки.

Реалізація проекту сприяє виконанню основного гасла цього програмного періоду:

«Working together for a green, competitive and inclusive Europe».

Погляди, висловлені в цьому дослідженні, належать виключно авторам і не обов'язково відображають погляди донора, який не несе відповідальності за використання представленої інформації.

© Дизайн: Плаціареї uBabeja s.r.o.

© ФОТОГРАФІЇ: pexels.com

Дослідження публікується без мовної редактури.

ISBN 978-80-89524-96-9

<https://doi.org/10.31577/2024.9788089524969>

Співпраця місцевого самоврядування і суб'єктів соціальної економіки у вирішенні кризових ситуацій

Рецензент:

Зузана Полачкова (ЦСПН САН)

Автори:

Тарас Данько (Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»)

Зузана Катренякова (Медичний факультет Університету Павла Йозефа Шафарика в Кошицях)

Бард Картвейт і Віґдіс Ніґард
(NORCE Норвезький дослідницький центр)

Вероніка Поклембова (ЕТР Словаччина)

Алена Вахнова (Фонд «DEDO»)

Перекладач:

Оксана Гуменна

2024

Зміст

Вступ

[4]

Пілотний проект

«Housing First»

для сімей без житла
в Кошицях

[8]

Забезпечення догляду за людьми

без житла в Кошицях та приміських
районах міста в умовах пандемії
COVID-19

[22]

Допомога біженцям з України в Кошицях

– від першого контакту
до тривалої підтримки

[32]

Роль суб'єктів соціальної економіки

у вирішенні енергетичної
кризи в Харкові

[45]

Досвід прийому біженців з України в Норвегії

на прикладі міста Алта

[57]

Вступ

Протягом останніх років у Європі було кілька криз. Криза біженців, екологічна криза, криза пандемії COVID-19, криза довіри, енергетична криза, інфляційна криза, криза, спричинена російською агресією в Україні... Ці кризи взаємопов'язані та взаємозалежні, а їх частота та інтенсивність настільки виражені, що в публічному дискурсі для опису поточної ситуації почав використовуватися термін полікриза. Дане поняття характеризує стан, коли окремі види криз невід'ємні і взаємопов'язані. На думку багатьох, це ситуація, яку можна вважати феноменом сьогодення.

Сучасним феноменом можна вважати і втрату довіри до державних установ, яку також називають кризою довіри. Втрата довіри до державних установ становить загрозу для таких цінностей як демократія, солідарність або довіра до знань. Багато досліджень свідчить про втрату довіри до традиційних установ і пошук альтернативи, і це явище особливо характерне для Словаччини. З іншого боку, результати проведених у Словаччині опитувань тривалий час свідчать про те, що словаки мають довіру до органів місцевого самоврядування. Згідно з опитуванням «Як справи, Словаччино?»¹ органам місцевого самоврядування довіряє 36% респондентів, це одні з найбільш вартих довіри установ у Словаччині. У рейтингу довіри їх випереджають лише працедавці, яким довіряє 40% респондентів.

У нас немає інформації щодо проведення подібних досліджень в інших країнах, тому важко наводити порівняння в міжнародному аспекті. Проте дослідження

про довіру до установ свідчать про те, що вона значним чином залежить від сприйняття людьми справедливості та ефективної (на основі результатів) діяльності цих установ.² Отже, зростання довіри залежить від якості роботи та справедливих і прозорих поступів.

Протягом останніх років органи місцевого самоврядування у Словаччині та в інших країнах мали низку часто неочікуваних (і, можна стверджувати, небажаних) можливостей продемонструвати свою справедливу й ефективну роботу. Насамперед йдеться про кризу пандемії COVID-19, про наплив біженців з України, які прибували у Словаччину внаслідок російської агресії проти України.

У контексті Словаччини можна стверджувати, що спільним у цих ситуаціях було те, що органи місцевого самоврядування часто були змушені діяти в умовах бездіяльності інших установ, реагуючи на нагальні потреби своїх мешканців або людей, які опинилися на території даного муніципалітету. Різні органи місцевої влади приймали виклики з різним ступенем інтенсивності. Слід зазначити, що спроможності муніципалітету значною мірою залежать від його розміру: великі міста мають більше можливостей, ніж малі муніципалітети, фінансовий і людський потенціал яких непропорційно менший, але обсяг повноважень залишається таким самим.

У текстах нижче наведені приклади реакції органів місцевого самоврядування у трьох країнах: Словаччині

– на прикладі Кошиць; Україні – на прикладі Харкова; Норвегії – на прикладі містечка Алта.

Вибір країн та міст був не випадковим. У всіх трьох випадках це цільові населені пункти або міста-партнери, що співпрацюють у проєкті «Міста в розширеному європейському просторі: спільний розвиток потенціалу публічних установ через словацько-українське транс-кордонне співробітництво та підвищення доброчесності в державних справах»,³ що фінансується з коштів Фінансового механізму Європейського економічного простору. Це дослідження підготовано в межах даного проєкту.

У всіх наступних текстах місцеве самоврядування відіграє центральну роль. Хоч у кожній країні воно має різний статус, різні повноваження та можливості, в усіх трьох країнах до нього є велика повага, визнання і довіра населення. Однак, як і найкращий актор, місцева влада зрідка здатна забезпечити повноцінну роботу самостійно. Тому нижче проаналізовано співпрацю з іншими органами, зокрема суб'єктами соціальної економіки, та виокремлено переваги цієї співпраці.

У теорії соціальних наук часто предметом обговорення є ефекти так званої чотирикратної або п'ятикратної спіралі,⁴ тобто ефекти взаємозв'язку ключових сфер суспільства, таких як політика, наука, промисловість та громадянська активність; або екологічні детермінанти і співпраця організацій певної сфери діяльності. Ефект множинної спіралі вважається основою інновацій, включно з соціальними інноваціями.

2 Murtin et al, 2018

3 Детальніше про проєкт www.ceea-cooperation.com

4 tzv.quadruple / [quintuple helix model](http://quintuplehelixmodel)

Соціальні інновації починаються тоді, коли старі рішення проблем дають збій і застарівають. Наявність періоду полікризи свідчить про недовіру старих способів вирішення проблем і необхідність у новому підході.

В теоретичній площині наявний широкий спектр визначень соціальних інновацій, але спільним знаменником усіх дефініцій є такі основні характеристики соціальних інновацій⁵:

- багатосекторність (у розв'язанні задіяні представники кількох секторів);
- мультидисциплінарність (до вирішення проблеми підходять у контексті кількох наукових дисциплін і розглядають її у більш широкому контексті);
- багатовимірність (вирішення задачі реалізується на кількох рівнях);
- відкритий процес спільного творення (відповідні зацікавлені групи діляться знаннями, інформацією, досвідом і ресурсами для досягнення необхідних змін);
- здатність до масштабування (тобто провести т. зв. системні зміни, що впливатимуть на значну групу людей, не лише на найближче оточення того, хто зміни втілює);
- можливість наново визначити відносини (встановлення нових правил, зміна існуючих способів, ієрархії та кумівства).

У цьому тексті представлено п'ять кейс-стаді вирішення проблем, з якими стикається місцеве самоврядування. Приклади Кошиць стосуються насамперед соціальної сфери: доступність житла для найбільш уразливих груп населення,

реагування на пандемію та на різкий наплив біженців з України в результаті збройного конфлікту в Україні. Один приклад маємо з Харкова, який разом з Кошицями бере участь у реалізації згаданого вище проекту.

Проте з початку проекту ситуація в Харкові кардинально змінилася й основними стали питання безпеки в широкому сенсі цього слова та фізичний порятунок міста і його мешканців. Тому в кейс-стаді з Харкова йдеться про енергетичну безпеку та підтримку зеленої економіки. П'ятий кейс – це приклад невеликого норвезького містечка Алта з північної частини країни. В ньому також йдеться про реакцію міста на приїзд біженців з України, які вирішили шукати безпеки саме в Норвегії.

Як уже зазначалося, у всіх представлених текстах головний гравець – місцеве самоврядування. Проте ключову роль завжди відіграють суб'єкти соціальної економіки, які зазвичай є результатом громадянської участі. Це установи, організаційно-правова форма яких вказує на їхню приналежність до некомерційного сектору. Їх ще називають неурядовими неприбутковими організаціями (НПО).

Роль цих організацій і їхня участь у кожному з описаних випадків різні, але вони завжди відіграють ключову роль у визначенні проблеми, пропонуванні рішень та участі в реалізації рішення.

У представлених кейс-стаді організації з сектору соціальної економіки ініціювали співпрацю з іншими суб'єктами та намагалися знайти спосіб вирішення проблеми шляхом багатогалузевої та міждисциплінарної співпраці. У кожному з випадків також відбулися або відбуваються

5 Poláčková a Pongrácz, 2021

зміни у відносинах та ієрархії між залученими організаціями, завдяки чому можна звернутися до нових цільових груп та вирішити проблему в ширшому масштабі. Отже, усі приклади можна розглядати як приклад соціальних інновацій.

Співпраця органів місцевого самоврядування і суб'єктів соціальної економіки, безумовно, вигідна обом сторонам, адже можна ефективно поєднати наявні у них ресурси та компетенції. Суб'єкти соціальної економіки зазвичай пропонують нові ідеї та досвід, органи місцевого самоврядування створюють можливості для реалізації цих ідей. Однак умовою є активна участь місцевої влади та реальне застосування принципу партнерства, в якому жодна зі сторін-учасників не буде недооцінена.

Мета представлених кейсів текстів – запропонувати ідеї вирішення різних типів кризових ситуацій для інших органів місцевого самоврядування у Словаччині та в Україні. Це приклади ситуацій, які існують протягом тривалого часу, наприклад недоступність житла для вразливих категорій населення та проблема безпритульності, інтеграція іноземців чи питання енергетичної безпеки. В інших випадках мова йде про несподівані й непередбачувані ситуації і їх вирішення виходить за межі первинних або делегованих повноважень місцевої влади, однак реакція муніципалітету багато в чому вирішальна та має безпосередній вплив на людську гідність тих, кого це стосується. Це, наприклад, рішення місцевої влади щодо безпритульних під час пандемії або рішення про допомогу людям, які втікали від воєнного конфлікту в Україні.

Згадані кейси можуть бути джерелом ідей для зміцнення міжгалузевої співпраці в рамках державно-приватного партнерства місцевого самоврядування та суб'єктів соціальної економіки, які неодноразово демонструють свою силу та переваги не лише під час кризи.

Основний меседж цього видання – заклик до стабільної співпраці та взаємоповаги між органами місцевого самоврядування та організаціями соціальної економіки. Видається, що лише співпраця, заснована на принципах справедливості, ефективності та зусиллях у досягненні позитивних соціальних змін, може протистояти викликам у щоденній роботі місцевого самоврядування внаслідок полікризи.

Джерела:

- Murtin, F., Fleischer L., Siegerink, V., Aassve, A., Algan, Y., Boarini, Y, et al. (2018), Trust and its determinants: Evidence from the Trustlab experiment, Working Paper No. 89, OECD Publishing. [https://one.oecd.org/document/SDD/DOC\(2018\)2/En/pdf](https://one.oecd.org/document/SDD/DOC(2018)2/En/pdf)
- Polačková, Z. a Pongrácz, E. (2022) Správa o stave ekosystému sociálnych inovácií na Slovensku, MPSVaR SR, Bratislava, https://www.mpsvr.sk/files/sk/uvodna-stranka/narodne-kompetencne-centrum-socialne-inovacie/dokumenty/sprava-stave-ekosystemu-si-slovensku_mpsvr-sr_022022.pdf
- SAV (2022): Prieskum „Ako sa máte, Slovensko?“, „Dôvera v inštitúcie v súvislosti s pandémiou“, Bratislava, <https://www.akosamate-slovensko.sk/tema/dovera-v-institutcie/>

Пілотний проект «Housing First» для сімей без житла в Кошицях

Алена Вахнова⁶

Проблема безпритульності в Кошицях

Згідно з офіційними даними, у Кошицях, другому за величиною місті Словаччини, майже 5000 жителів⁷, мають нестачу житла або є на межі безпритульності, серед них 309 сімей з дітьми.⁸ Безпритульність і нестача житла в Кошицях не стосуються однієї однорідної групи населення. Досвід безпритульності мають як окремі особи, так і сім'ї, діти, молодь і люди похилого віку, чоловіки та жінки. Вони проживають у Кошицях без даху над головою, без житла, у ненадійному чи непридатному житлі. Це життєві ситуації, визначені в Європейській типології безпритульності та ізоляції від житла (ETHOS).⁹ Безпритульність у Кошицях має свої особливості – вона носить здебільшого хронічний, а не епізодичний характер, значною мірою стосується сімей з дітьми і в цих сім'ях з нею стикається вже друге

6 JUDr. Alena Vachnová, PhD., MPA, Nadácia DEDO, predsedníčka správnej rady, vachnova@nadaciadedo.sk

7 Mesto Košice, „Konceptia postupného ukončovania bezdomovectva a riešenie nelegálnych osídlení na území mesta Košice 2022 – 2030“, 2022, https://static.kosice.sk/meeting/point/W9hy4w6gYqT6GuzT6i/waimaEDE00cHzuQ4JFw/F6r9jfSACQh5utAGWF/bod_42_konceptia_bezdomovectvo_2022_2030.zip.

8 Daniel Gerbery, Zuzana Turkovič, a Darina Ondrušová, „Závěrečná správa z registračného týždňa rodín v bytovej núdzi v Košiciach“, 2021, https://ivpr.gov.sk/wp-content/uploads/2022/01/Z%C3%A1vere%C4%8Dn%C3%A1-spr%C3%A1va_RT_final.pdf.

9 “ETHOS Typology on Homelessness and Housing Exclusion”, cit 14. január 2023, <https://www.feantsa.org/en/toolkit/2005/04/01/ethos-typology-on-homelessness-and-housing-exclusion>.

покоління дітей.¹⁰ Це означає, що в Кошицях багато дітей народжуються безпритульними. У травні 2021 року за співпраці Фонду «DEDO», міста та інших партнерів було організовано та проведено Тиждень реєстрації сімей з дітьми, що потребують житла. За його результатами кількість дітей у таких зареєстрованих сім'ях на кінець травня 2021 року становила щонайменше 746.¹¹ Серед інших основних висновків – 61% зареєстрованих сімей проживають у незаконних поселеннях, 24% у притулках, майже чверть сімей є неповними. Переважно це молоді сім'ї (42% сімей це батьки віком до 29 років, 72% батьки віком до 39 років) з маленькими дітьми (20% дітей молодші 3 років, ще 14% молодші 6 років).¹² Обидві групи сімей з досвідом безпритульності потенційно дуже вразливі. Здебільшого це неповні сім'ї, переважно матері-одиначки та багатодітні сім'ї (з 5 і більше осіб). Обидві групи особливо вразливі через низькі доходи батьків (42% неповних і багатодітних сімей фінансово залежать від державної допомоги на дитину) та низький рівень освіти. Обидві групи потенційно стикаються з більшими перешкодами в отриманні житла.¹³

У Кошице є 13 районів, де розташовані незаконні поселення, лише в чотирьох з них проживає понад 40 сімей.¹⁴ Типи житла різні, до них відносяться садові будиночки, фургони та різні прибудови, часто дуже простенькі, без вікон і дверей на ключ. Саме в таких незаконних поселеннях проблемним є доступ до енергоносіїв: окрім сімей, які перебувають в осередках кризового житла або для безпритульних, майже 52% сімей без житла не мають доступу до питної води, 48% до газу та 32% до електроенергії.¹⁵

Проблема з житлом у Словаччині сьогодні актуальна не лише для сімей з низькими доходами, але й ширшого спектру населення. Житлова політика в Словаччині довгостроково орієнтована на житло у приватній власності, на це спрямована більшість заходів національного уряду. А в поєднанні з масовою приватизацією квартир у 1990-х роках це призвело до того, що міста та муніципалітети зараз мають надзвичайно малі житлові фонди, які можна використати для вирішення ситуації з безпритульністю чи нестачею житла серед вразливих груп населення. Крім того, муніципалітети та міста за виділені з державного бюджету кошти будували небагато додаткового житла, а отже кількість соціального житла чи житла, що здається містом в оренду, залишається незначною. Доступне житло стало рідкістю, і навіть якщо воно існує, до прикладу, у формі соціального житла в оренду, то найбільш вразливі категорії населення часто не мають до нього доступу через встановлені місцевою владою правила.

10 Pozn. 9 % respondentov/respondentiek, rodičov detí, uviedlo skúsenosť so životom v detskom veku v prístrešku v osade a 3,2 % v zariadení núdzového bývania.

14 % respondentov/respondentiek uviedlo, že časť detstva strávili v detských domovoch. Vid' str. 27 – Gerbery, Turkovič, a Ondrušová, „Záverčná správa z registračného týždňa rodín v bytovej núdzi v Košiciach“.

11 Gerbery, Turkovič, a Ondrušová.

12 Gerbery, Turkovič, a Ondrušová.

13 Alena Vachnová a Matej Hajdu, „Policy Memo: Comprehensive Services for Homeless People in Kosice (Slovakia)“, 2022.

14 Mesto Košice, „Konceptia postupného ukončovania bezdomovectva a riešenie nelegálnych osídlení na území mesta Košice 2022 – 2030“.

15 Gerbery, Turkovič, a Ondrušová, „Záverčná správa z registračného týždňa rodín v bytovej núdzi v Košiciach“.

У 2022 році в місті Кошиці було 1208 соціальних квартир, з них 678 були призначені для проживання людей охилого віку (т. зв. малометражки) і 500 квартир для сімей (т. зв. компенсаційні та інші соціальні квартири).¹⁶ У Кошицях призначені для сімей квартири здебільшого розташовані в окремих районах міста типу «гетто» (часто на околицях міста, з обмеженим доступом до громадського транспорту чи роботи). Ці райони часто сегреговані і технічний стан квартир у них поганий. Крім того, є багато обмежень для отримання соціального житла (у Кошицях діють досить жорсткі умови й правила для його отримання), тому для значної частини вразливих груп населення воно не доступне. Крім того, за останні 15 років кількість соціальних квартир в оренду зменшилася на 305 квартир у зв'язку з перебудовою внаслідок їх критичного технічного стану.¹⁷ Як зазначено в «Концепції поступового припинення безпритульності та вирішення проблеми незаконних поселень на території міста Кошиці на 2022 – 2030 рр.», «поява незаконних поселень пов'язана насамперед з перебудовою багатоквартирних будинків у районі LIX (Luník IX), у 2008 – 2019 рр. було перебудовано 305 квартир. Окрім мешканців перебудованих багатоквартирних будинків, незаконні поселення створювали

16 Mesto Košice, „Konceptcia postupného ukončovania bezdomovectva a riešenie nelegálnych osídlení na území mesta Košice 2022 – 2030“.

17 Mesto Košice.

18 Mesto Košice.

19 Vachnová a Hajdu, “Policy Memo: Comprehensive Services for Homeless People in Kosice (Slovakia)”.

і нові, насамперед молоді сім'ї з перенаселених квартир, або сім'ї, які втратили житло через недійсність договору найму тощо».¹⁸

Основу допомоги людям без житла сьогодні складають соціальні послуги: місцеві, амбулаторні та житлові. У Кошицях діє щонайменше 25 організацій, установ чи асоціацій громадян, які мають приміщення для ночівлі та притулки, надають консультації та необхідні послуги амбулаторного та виїзного характеру (деякі з них є неурядовими організаціями чи об'єднаннями громадян, що діють як волонтерські організації та не зареєстровані як надавачі соціальних послуг).¹⁹ Внаслідок потреби й тенденції зосередитися на припиненні безпритульності (на противагу існуючому сьогодні підходу до цієї проблеми) з'явився новий тип послуг – послуги підтримки самостійного життя та проекти доступності житла. У Словаччині система соціальних послуг, що фінансується місцевим і регіональним самоврядуванням та з державного бюджету, є дуже розпорошеною, неклієнтоорієнтованою, для неї характерне погане кадрове забезпечення і низька адресність отримання (жорсткі умови отримання допомоги). Зокрема, у випадку соціального житла надавачі та отримувачі соціальних послуг у Кошицях стикаються з проблемою неналежного технічного стану приміщень. Через нестачу житла люди намагаються скористатися соціальними послугами з проживання, наслідком чого є тривале використання послуг кризового втручання та “зациклення” отримувачів у системі соціальних послуг, особливо в місцях для ночівлі та притулках.

Фонд «DEDO» – це організація, яка протягом тривалого часу займається допомогою бездомним сім'ям у Кошицях.²⁰ Упродовж 25-річного існування діяльність фонду спрямована на допомогу дітям з дитячих будинків, на запобігання переданню дітей у прийомні сім'ї та на припинення бездомності сімей. У фонді запропонували багато соціальних інновацій, які згодом стали частиною національного законодавства та застосовуються у цілій Словаччині, насамперед у сфері соціальних послуг кризового реагування. Фонд «DEDO» став засновником кількох організацій, що надають прями послуги дорослій молоді та сім'ям без житла.²¹ Його працівники скористалися іноземним досвідом і в 2018 році розпочали розбудову програми «Житло з підтримкою фахівців». Ця програма ґрунтувалася на принципі Housing First. На той час фонд мав у своєму розпорядженні власні квартири та отримані в оренду від партнерської організації з можливістю їх передачі в суборенду сім'ям без житла. Таким чином розпочалася розбудова житлового фонду, призначеного для доступного найманого житла для сімей з досвідом безпритульності. У 2019 році фонд заснував неприбуткову організацію «Усі для сім'ї»²², яка згодом зареєструвала соціальну послугу

20 „Nadácia DEDO – Rodina patrí domov“, cit 14. január 2023, <https://www.nadaciadedo.sk/>.

21 DORKA, n.o. a Domovské vzdelávacie centrum, n.o.

22 „Všetci Pre Rodinu, n.o.“, Všetci pre rodinu, n.o., cit 14. január 2023, <https://vsetciprerodinu.sk/>.

23 „Platforma pro sociální bydlení | ukončujeme bezdomovectví V ČR“, cit 14. január 2023, <https://socialnibydeni.org/>.

підтримки самостійного житла, спрямовану на допомогу сім'ям, що вже отримали соціальне житло, з метою збереження ними цього житла. Це була перша організація в Словаччині, яка зареєструвала цей вид послуг для цільової групи сімей без житла. Підтримку у проживанні, включно із медичною та соціальною допомогою, сім'ям почала надавати різнофахова команда спеціалістів. Це стало можливим завдяки фінансовій підтримці «Active Citizens Fund» (ЕЕА гранти та дотації на надання цієї соціальної послуги від Кошицького самоврядного краю). Радником при створенні програми житла за підтримки і застосування підходу Housing First від початку була Платформа соціального житла²³ в Чеській Республіці, в межах якої чехи мають багаторічний досвід припинення безпритульності у своїх містах.

В межах Housing First (Житло насамперед) житло вважається радше відправним пунктом аніж ціллю. У рамках Housing First можна відразу планувати проживання у власному домі й у громаді. В межах цієї програми акцент робиться на покращення стану здоров'я, задоволеності життям та соціальну підтримку людей, що не мають власного житла. Це значна відмінність в порівнянні із послугами для людей без житла, коли їх намагаються підготувати ще до того, як вони переїдуть у квартиру (підхід відомий під назвою Housing Ready або перехідне житло). В межах деяких наявних моделей послуг для людей без житла вимагається, щоб клієнт підтвердив невживання алкоголю або бажання лікуватися, або щоб пройшов тренінг самостійного життя ще до моменту надання житла.

У цих видах послуг для осіб без житла саме житло надається людині наприкінці, після виконаних певних передумов.

Концепція Housing First створена для людей, яким потрібна сильна соціальна підтримка, щоб вони змогли вийти зі стану безпритульності. До цільових груп належать люди без власного житла із складним діагнозом або проблемами із здоров'ям, особи із психічними захворюваннями, наркотично та алкогольно залежні, тривалий час безпритульні або ті, хто повторно опиняється на вулиці, а також доросла молодь та сім'ї з дітьми. Принципи Housing First, застосовані в європейському контексті, були розроблені та видані організацією FEANTSA у формі європейського посібника «Житло насамперед».²⁴

Початок проекту «Housing First» у Кошицях та його основні характеристики

Восени 2019 р. у Кошицях було розпочато підготовку Концепції попередження та припинення проблеми відсутності житла через процес участі. Саме на перших засіданнях робочої групи Фонд «DEDO» представив підхід Housing First і виникла ідея співпраці між фондом і містом з метою створення пілотного проекту «Housing First» для сімей у Кошицях. У травні 2020 року, невдовзі після спалаху пандемії COVID-19, міська рада обговорила та схвалила документ, у якому було визначено деталі та графік співпраці в межах пілотного проекту. Проект було обговорено та затверджено на засіданні Кошицької міської ради

30. 7. 2020 р. Водночас було підписано Меморандум про співпрацю на період 10 років. У Меморандумі прописано деталі співпраці між партнерами в пілотному проекті «Housing First для сімей у Кошицях», визначено інші сфери потенційної співпраці, спрямовані насамперед на створення концепцій і політики у сфері припинення безпритульності. Пілотний проект був визначений як один із заходів концепції міста у вирішенні ситуації безпритульності.²⁵

Пілотний проект «Housing First для сімей» має три основні складові: проживання, фахову підтримку та дослідження.²⁶

Проживання. Місто зобов'язалося надати в оренду Фонду «DEDO» 10 квартир у різних районах міста (було визначено їх перелік) на період 10 років. Усі квартири були придатні для проживання. Було підписано договір оренди і Фонд «DEDO» як адміністратор зобов'язався надати проживання на період 2 років (з можливістю повторно продовжити договір суборенди) 10 сім'ям, які не мали власного житла. Умова участі в проекті – сім'ї повинні сплачувати комунальні послуги, повинні бути хорошими сусідами і бути зацікавленими в отриманні фахової підтримки (через послугу Підтримка самостійного проживання, яку надавала НО «Усі для сім'ї» в межах регулярних зустрічей).

24 Nicholas Pleace, *Evropská příručka Bydlení především, první* (Praha: Úřad vlády ČR – Sekce pro lidská práva, 2017), <https://housingfirsteurope.eu/wp-content/uploads/2021/11/housing-first-guide-czech.pdf>.

25 Mesto Košice, „Projekt Housing First pre rodiny v Košiciach“, 25. jún 2020, https://static.kosice.sk/meeting/point/011ywAdRNbW4ewgH1Vw/xdWUMw66t6KQTOzB/gCcsDyuTz11neAd/bod_19.zip.

26 Mesto Košice.

Така підтримка надавалася сім'ям, щоб вони змогли зберегти житло (стандартні умови підходу Housing First). Фонд «DEDO» в межах співпраці із партнерами зобов'язався надати допомогу сім'ям при оформленні й облаштуванні домогосподарства, а також фонд гарантував сплату орендної плати.²⁷

Фахова підтримка. Фонд «DEDO» зобов'язався обрати сім'ї і надати їм квартири, забезпечити підготовку, облаштування, фаховий супровід та тривалу підтримку сімей, які були вибрані для участі у проекті, за допомогою інтегрованої різнофахової команди (члени НО «Усі для сім'ї»). Фахівці повинні надавати соціальні, медичні, юридичні та інші необхідні консультації для того, щоб сім'ї змогли утримати це житло і розвиватися. Фахові консультації повинні надаватися індивідуально, відповідно до потреб кожної окремої сім'ї (інколи частіше аніж раз на тиждень). Інтегрована різнофахова команда повинна надавати фахову підтримку через послуги на місцях в межах Підтримки самостійного проживання. Така послуга була на той час вперше зареєстрованою соціальною послугою такого типу в Кошицькому самоврядному краї.²⁸

Дослідження. Це була невід'ємна частина пілотного проекту, адже Housing First це підхід, що ґрунтується на доказах. В межах даного проекту Фонд «DEDO» проводив дослідження за співпраці із зовнішніми партнерами (Інститут дослідження праці та сім'ї, Платформа для соціального житла) та містом Кошиці. Дослідження мало складатися з декількох частин. На початку потрібно було проаналізувати проблему нестачі житла у сім'ях на

території міста Кошиці. Це було здійснено в межах т.зв. Реєстраційного тижня із залученням суб'єктів і фахівців, що працюють у сфері піклування про ізольовані від житла сім'ї. Мета – встановити кількість, характеристику та потреби сімей без житла в Кошицях, підсумувати висновки у формі вступного дослідження. Наступний крок – два етапи відбору сімей: для проживання і в т. зв. контрольну групу. Було проаналізовано ступінь загрози для сімей, проведено з ними мотиваційні діалоги, вибрано невелику групу сімей та у рандомний спосіб обрано сім'ї для проживання (10 сімей) та в контрольну групу (попередньо приблизно 30 сімей). Окремо як частина дослідження був запланований аналіз ефекту і впливу проекту та поточний моніторинг проекту на прикладі контрольної групи. Результат аналізу з кожного етапу проекту повинен бути викладений у письмовій формі (1-й етап – облаштування, 2-й етап – 6 місяців від початку проживання, 3-й етап – 12 місяців від початку проживання). Наприкінці проекту було заплановано підсумкове оціночне дослідження проекту на підставі отриманих даних та підведення підсумків у проекті. Дане дослідження місто могло використати як експертну думку при оцінюванні та прийнятті рішень щодо подальшого / ширшого застосування такого підходу.²⁹

27 Mesto Košice.

28 Mesto Košice.

29 Mesto Košice.

В межах проекту сформувалися передумови для тісної і тривалої співпраці між Фондом «DEDO» як представником неурядового сектору та містом як суб'єктом місцевого самоврядування. Місто Кошиці, як основний партнер проекту, в межах співпраці надало 10 відремонтованих за кошти міста квартир, що знаходяться у різних районах міста, мають різну площу (від квартири-студії до трикімнатної квартири). Місто долучилося до проекту і шляхом участі своїх представників у координаційній та дослідницькій діяльності. Виконавцем і лідером проекту був Фонд «DEDO», який відповідав не тільки за координацію проекту, але й за управління квартирами, включно із запорукою сплати комунальних платежів та орендної плати, за комплексну фахову послугу супроводу (за допомогою НО «Усі для сім'ї»), а також у співпраці з партнерами фонд долучився до проведення дослідницької діяльності. Фаховими партнерами проекту, насамперед при консультуванні щодо застосування підходу Housing First, стали Платформа для соціального житла³⁰ та Інститут дослідження праці і сім'ї,³¹ який проводив насамперед якісне дослідження.

Ремонт квартир місто доручило провести Житловому кооперативу міста Кошиці (ЖКМК), який відремонтував квартири впродовж 6 місяців. ЖКМК був відкритий

30 „Platforma pro sociální bydlení | ukončujeme bezdomovectví v ČR“.

31 „Inštitút pre výskum práce a rodiny – Štátna príspevková organizácia“, cit 28. január 2023, <https://ivpr.gov.sk/>.

32 Nadácia DEDO, „Správa z mapovania rodín v bytovej núdzi (Kategória ETHOS 2 – bez bývania – rodiny žijúce v útulkoch v Košiciach) 24. - 30.11.2020“, december 2020.

до співпраці і при ремонті було враховано вимогу Фонду «DEDO» щодо змін у плануванні, матеріалів та загалом стандарту облаштування квартир. Це дозволило навіть у квартирах з малою площею зробити окрему кімнату для дітей, щоб вони могли вчитися, гратися і проводити вільний час.

Фонд «DEDO» протягом останнього тижня листопада 2020 р. провів аналіз житлових потреб сімей, що проживають у притулках для сім'ї та в приміщеннях, призначених для тимчасового соціального житла в Кошицях. Це була скорочена форма планованого реєстраційного тижня, який мав бути орієнтований на всі форми бездомності та відсутність житла в сім'ях, проте це не вдалося провести у зв'язку із жорсткими обмеженнями протягом пандемії COVID-19. Аналіз, спрямований тільки на сім'ї без житла (категорія ETHOS 2, тобто у згаданих закладах кризового житла), тривав протягом п'яти днів і до нього могли долучитися всі сім'ї, що проживають в Кошицях, мають мінімум одну малолітню/ незабезпечену дитину і станом на 24 – 30 листопада 2020 р. проживали в одному з п'яти згаданих закладів кризового житла. Структуроване інтерв'ю проводили працівники Фонду «DEDO», НО «Усі для сім'ї» та представники Міської ради міста Кошиці (відділ соціальних питань). В межах аналізу було встановлено, що протягом даного періоду в кошицьких притулках проживало 86 сімей з дітьми, з них 83 сім'ї погодилися брати участь в дослідженні й згодом у проекті. Високу частку серед цих сімей становили неповні сім'ї (мати-одиначка) – 72% сімей.³² Цей аналіз був не тільки

інструментом для визначення кількості, структури та характеристики сімей, що проживають у цей період у притулках. Також було описано історію їх безпритульності, розмір і структуру їхніх доходів, стан здоров'я та інші дані з метою допомогти цим сім'ям поступово обжитися у доступному орендованому житлі, надати їм підтримку задля утримання цього житла. Перші десять сімей мали отримати можливість такого проживання на підставі жеребкування і пропозиції участі в проєкті «Housing First для сімей з дітьми в Кошицях». «З метою забезпечення прозорості й об'єктивності усього процесу вибору всі дані про сім'ї були максимально анонімними, а заповнені анкети зберігалися в надійному місці. Кожна анкета мала свій код, під цим кодом анкети оброблялися так, щоб не можна було ідентифікувати сім'ю, і під цим кодом сім'я брала участь в жеребкуванні. Кодування анкет і жеребкування було проведене так, щоб кількість членів сім'ї відповідала величині пропонованих квартир, або щоб анкета відбивала потреби сім'ї щодо величини квартири.»³³

Жеребкування сімей для участі в проєкті відбулося в присутності керівництва міста Кошиці в міській раді за участі ЗМІ та нотаріуса, який спостерігав за жеребкуванням і склав протокол про його перебіг і результати. Було вибрано 10 сімей, яким було запропоновано взяти участь у проєкті. На випадок непередбачуваних обставин (наприклад, обрана сім'я відмовляється від участі в проєкті з різних причин) було вибрано і резервні сім'ї, а саме: по одній резервній сім'ї на одну вибрану сім'ю. Результат жеребкування сім'ям особисто повідомили

працівники Фонду «DEDO» та НО «Усі для сім'ї» упродовж трьох днів від моменту його проведення. Одна вибрана сім'я після повідомлення результатів відмовилася брати участь у проєкті, тому участь у проєкті відповідно до величини квартири запропонували резервній сім'ї.³⁴

Про увесь процес підготовки проєкту, опису сімей у притулках і, насамперед, вибору сімей місто інформувало громадськість через засоби масової інформації. Крім представників районів міста, ходом проєкту цікавилися насамперед мешканці сусідніх квартир, що знаходилися поруч з довго нежилими, часто з негативним стереотипом чи досвідом сусідського співіснування квартирами, відремонтованими за кошти ЖКМК. В одному випадку мешканці багатоквартирного будинку, в якому знаходилася така квартира, написали петицію проти її включення до проєкту. На той час у квартирі не проживала жодна сім'я, а негативна реакція сусідів була зумовлена негативним досвідом проживання там попередніх мешканців, про який сусіди пам'ятали й через кілька років після того, як квартира була звільнена. Фонд «DEDO» проводив розмови з мешканцями будинку, щоб пояснити їм не тільки мету проєкту, але насамперед механізм його функціонування. Виконавці проєкту таким чином встановили правила ведення діалогу про проєкт із сусідами, включно з вирішенням будь-яких питань або скарг. Ці правила потім тривалий час застосовувалися.

33 Nadácia DEDO.

34 Nadácia DEDO.

Робота над проектом у 2021 – 2022 рр.

Після повідомлення про результати жеребкування із сім'ями було проведено індивідуальні співбесіди з метою з'ясувати максимум інформації про сім'ю, її можливості та ресурси, вподобання та інші дані, необхідні для організації процесу заселення сім'ї у відповідну квартиру і водночас для вивчення наслідків впливу проекту на залучені до нього сім'ї. На цьому етапі проекту можна було відповісти на питання та з'ясувати можливі незрозумілі моменти, визначити, чого чекати від співпраці. Після наданої початкової згоди на залучення сім'ї до проекту всі вибрані сім'ї були ознайомлені з чіткими правилами та умовами участі в проекті. Акцент було зроблено на умовах і параметрах оренди квартири та на правилах співпраці сім'ї з командою підтримки. Подальшим кроком було виділення вибраним сім'ям відповідних квартир і закріплення за ними соціальних працівників. Перед початком проживання сім'ї мали можливість оглянути квартиру, обговорити суму коштів, необхідних для оренди, та вирішити, чи ця квартира їх цікавить. Наступний крок – підписання із Фондом «DEDO» договору суборенди на період двох років, а з НО «Усі для сім'ї» ці сім'ї підписували договір про надання соціальної послуги «підтримка самостійного проживання». Відокремлення проживання та підтримки / контролю клієнтів в ході їх залучення до проекту – це два з восьми принципів Housing First, а менеджери проекту від початку застосування цього підходу

дбали про їх дотримання. Далі настав процес підготовки та переїзду, період обживання і надання фахової підтримки задля утримання цього житла відповідно до підходу Housing First.

У перший рік реалізації проекту акцент було зроблено на організацію проживання як такого (управління житловим фондом, допомога в облаштуванні та використанні квартир, відносини із сусідами) та на професійну підтримку у проживанні. При цьому робота мультидисциплінарної команди: соціальних працівників, психолога, медика та юриста була зосереджена переважно на стабілізації сімей у проживанні. Крім практичних питань, пов'язаних із школами і дитсадками для дітей, з медичним доглядом чи звичними потребами у домогосподарстві, фахова підтримка була спрямована й на зміцнення добросусідських відносин. Ключем до вирішення потреб окремих сімей була насамперед розбудова довіри між командою підтримки й членами сім'ї, які часто на початку сприймали регулярні щотижневі візити як контроль. Професійна команда працювала з сім'ями в руслі збереження такого проживання, наголошуючи на трьох правилах – сплата орендної плати, добрі відносини із сусідами (передбачено договором суборенди) та отриманням соціальної послуги (передбачено договором про надання соціальної послуги). Інститут дослідження праці й сім'ї проводив кожні півроку інтерв'ю з сім'ями в межах свого якісного дослідження, результати якого разом з розмовами з працівниками першого контакту та

керівниками проекту були представлені після першого року тривання проекту у формі поточного звіту.³⁵

У 2021 р. Міністерство праці, соціальних справ і сім'ї СР оголосило конкурс з єврофондів, що фінансується в межах Операційної програми «Людські ресурси». Назва конкурсу – Доступне житло з елементами Housing First³⁶, він спрямований на пілотні проекти, в межах яких житло стає доступним вразливим категоріям населення. Саме завдяки успішному проекту фінансується робота неурядової організації «Усі для сім'ї», надається допомога на проживання залученим сім'ям. Завдяки успішному проекту впродовж одного року було також розширено програму «Проживання з фаховою підтримкою», яку надає Фонд «DEDO». Крім оплати трьох робочих місць з дотації на надання соціальної послуги «підтримка самостійного проживання» від Кошицького самоврядного краю, одно-разова фінансова допомога дозволила розширити мультидисциплінарну команду – збільшити кількість соціальних працівників і психологів, запросити в команду підтримки реєр-працівника, створити команду з питань проживання, яка, крім управління квартирами, займалася і пошуком комерційних квартир під оренду для сімей без житла.

35 Darina Ondrušová a Zuzana Turkovič, „Housing-first pre rodiny v Košiciach. Priebežná správa z výskumu“ (Inštitút pre výskum práce a rodiny, n.d.), <https://ivpr.gov.sk/wp-content/uploads/2022/06/Ke-priebezna-sprava-final.pdf>.

36 „Výzva OP LZ DOP 2021/4.1.1/01 – MPSVR SR“, cit 28. január 2023, <https://www.employment.gov.sk/esf/programove-obdobie-2014-2020/dopytovo-orientovane-projekty/socialne-zaclenenie/housing-first/>.

На початку 2023 року, через більше ніж два роки після початку застосування підходу Housing First, у розпорядженні Фонду «DEDO» та НО «Усі для сім'ї» був житловий фонд з 25 різних типів квартир – у їхній власності, орендовані квартири та знайдені для оренди квартири. Мета організації – до кінця 2023 р. збільшити житловий фонд до 45 квартир. Ця цифра впливає і з можливостей команди підтримки, яка сформована так, що може шукати, допомогати з облаштуванням і забезпечувати супровід приблизно для такої кількості сімей. Отримання наступних квартир планується в межах розвитку співпраці з містом та на комерційному ринку житла. Це діяльність, характерна для соціальних агентств з найму, і типовий спосіб зробити житло доступнішим у європейських країнах, а також у США. Фонд «DEDO» цю діяльність планує розвивати, поступово виокремивши її як роботу окремого суб'єкту діяльності.

Значну частину проекту «Housing First для сімей з дітьми в Кошицях», що є частиною програми «Проживання з фаховою підтримкою», становить дослідницька діяльність. Одним з важливих етапів цієї діяльності був Реєстраційний тиждень для сімей з ізоляцією від житла, який у Кошицях провели в травні 2021 р. (попередньо планований на початок реалізації проекту «Housing First для сімей у Кошицях»). Мета його проведення – за участі понад 20 організацій-партнерів і майже сотні волонтерів виявити сім'ї з ізоляцією від житла в Кошицях та запропонувати рішення у формі соціального житла в оренду із фаховим супроводом. Крім того, мета була й у ширшій

поінформованості громадськості про проблематику бездомності, у пошуку консенсусу її вирішення. Потрібно було також розробити методику Реєстраційного тижня, щоб нею могли скористатися і в інших містах, або застосувати для інших груп людей з ізоляцією від житла. В результаті проведення Реєстраційного тижня було встановлено, що станом на кінець травня 2021 р. в Кошицях проживало мінімум 309 сімей без житла чи з ізоляцією від житла й у цих сім'ях було щонайменше 746 дітей.³⁷ Це дало уявлення про ситуацію сімей без житла і виявилось, що бездомність може бути тривалою і навіть стосуватися декількох поколінь. Одним з ключових результатів цього тижня є перелік зареєстрованих сімей, яким потрібно допомогти з облаштуванням в доступному орендованому житлі, що намагається робити Фонд «DEDO», місто та інші організації, що працюють із сім'ями без житла та окремими безхатьками. Результати Реєстраційного тижня стали корисними при створенні Концепції поступового припинення бездомності та вирішення проблеми нелегальних поселень на території Кошиць на 2022 – 2030 рр.³⁸ та при підготовці Національної концепції попередження і припинення безпритульності, яку розробило Міністерство праці, соціальних справ і сім'ї СР наприкінці 2022 р.

37 Gerbery, Turkovič, a Ondrušová, „Závěrečná správa z registračného týždňa rodín v bytovej núdzi v Košiciach“.

38 Mesto Košice, „Konceptia postupného ukončovania bezdomovectva a riešenie nelegálnych osídlení na území mesta Košice 2022 – 2030“.

Попередні результати і досвід застосування підходу Housing First у Кошицях

Протягом реалізації проекту «Housing First» Фонд «DEDO» та його головний партнер, місто Кошиці, здобули практичний досвід застосування цього підходу в місцевому та національному контексті. Слід зазначити, що цей проект не відбувався в ідеальних умовах. На підставі практики застосування підходу в різних країнах можна підсумувати три основні передумови реалізації проектів «Housing First» – наявний житловий фонд доступного орендного житла, дотації на проживання та підтримка у проживанні. Місто має у своєму розпорядженні обмежену кількість соціальних квартир в оренду (у кількох районах міста), а ринок комерційного житла недоступний для вразливих категорій населення. Допомога на проживання, що прив'язана до соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям, дуже низька, це навіть близько не покриває різницю між сумою комерційної оренди та доходом сім'ї, який вона може виділити на житло. Крім того, допомога надається тільки малозабезпеченим сім'ям, але не надається тим сім'ям, які вже орендують житло (як це не парадоксально, але допомога може бути використана для проживання в притулку або будинку для людей похилого віку). Послуги підтримки у проживанні є до певної міри новими. Вони з'являються і в результаті реалізації пілотних проектів з єврофондів, проте стандарти і відповідність принципу Housing First тільки розвиваються і формуються. В цьому контексті саме пілотна реалізація

проекту «Housing First для сімей в Кошицях» дала партнерам проекту уявлення про необхідні зміни системи, в якій реалізується проєкт. Як результат – активна діяльність Фонду «DEDO», спрямована на створення сприятливих умов для застосування підходу Housing First. У цій сфері виявилася актуальною і ефективною співпраця не тільки в межах неурядового сектора, але й між секторами (публічне управління та академічна спільнота/дослідження). До співпраці можна залучати й комерційних партнерів, які розуміють потребу допомоги вразливим категоріям населення і необхідність проведення системних змін: від менеджменту безпритульності до її припинення. З цієї точки зору ключовою буде реалізація підготовленої національної концепції та ефективне використання європейських ресурсів нового програмного періоду, що може суттєво сприяти змінам, мета яких – припинення безпритульності.

В місцевому контексті місто Кошиці матиме нагоду розвивати системний підхід припинення бездомності, скориставшись результатами пілотного проєкту. Результати проведеного Інститутом дослідження п і сім'ї якісного дослідження та результати аналізу з і витрат стануть підґрунтям для творення місцевої стратегії і для відстоювання інтересів на національній рівні. Також важливий досвід команди Фонду «DEDO» та Міської ради Кошиць у підготовці та імплементації проєкту. Однак для більш широкого застосування п

під егідою міста потрібна добра співпраця між містом та організаціями сфери соціальних послуг і проживання, тільки тоді буде створено інтегровану міську систему для запобігання та припинення бездомності. Прикладом може слугувати модель, запроваджена місцевими органами влади в Чеській Республіці.³⁹

В національному контексті проєкт «Housing First для сімей з дітьми в Кошицях» та програми інших організацій, як-от: ГО «Проти течії», НО «De Paul Slovensko», ГО «Vagus» та інших добровільних об'єднань формують не тільки цінний досвід застосування підходу Housing First, але й особливості розвитку цього підходу через єврофонди: формуються дані і набувається практика менеджменту і впровадження існуючих проєктів з єврофондів. Саме в межах цих проєктів може бути створена основа для розвитку підходу Housing First задля припинення

39 Platforma pro sociální bydlení, „Víme, jak řešit bytovou nouzi. Pojďte do toho s námi!“, Bytová nouze, cit 30. január 2023, <https://www.ukoncovani-bezdomovectvi.cz/>.

бездомності у Словаччині. За участі міст, насамперед Братислави і Кошиць, і самоврядних країв створюється широка платформа, яка разом з держуправлінням і приватним сектором має потенціал змінити систему, що сприятиме припиненню бездомності. Для глибших змін бракує єдиної політичної волі на всіх рівнях публічного управління і чіткої політичної декларації, включно з конкретними кроками, спрямованими на припинення бездомності (напр. зміна умов надання дотації на проживання). Підхід Housing First все більше привертає увагу ширшого кола неурядових організацій та ЗМІ. Саме за застосування системного підходу до припинення бездомності в Кошицях через Housing First Фонд «DEDO» отримав нагороду SDGs 2022 від Фонду «Pontis» за внесок у Цілі сталого розвитку, а Реєстраційний тиждень для сімей без житла в Кошицях – Карпатську нагороду за соціальні інновації. Наприкінці 2022 р. з нагоди офіційного відкриття Програми Словаччина 2021 – 2028 була реалізація проекту «Housing First» презентована і представникам Європейської Комісії під час їхнього візиту на схід Словаччини. Комісар Шміт, що є одним з ініціаторів Європейської платформи боротьби з бездомністю,⁴⁰ позитивно відгукнувся про цілі й амбіції кошицького проекту у сфері припинення бездомності.⁴¹

40 European Commission, “European Platform on Combatting Homelessness”, cit 31. január 2023, <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1550&langId=en>.

41 European Commission, “Košice visit highlights ESF dedication to tackling homelessness | European Social Fund Plus”, cit 31. január 2023, <https://ec.europa.eu/european-social-fund-plus/en/news/esf-dedication-tackling-homelessness?fbclid=IwAR1GsQ4bQ1iXbYg5jDMvIkEhKlqGrYUUpHiW8HH8MN9Y8hEuabjfBaiG7mY>.

Підсумок

У програмі Проживання із фаховою підтримкою, що ґрунтується на підході Housing First було використано досвід і практику європейських та американських міст, які слугують постійним джерелом знань та інформації. Оскільки Housing First – це інструмент системного припинення бездомності, то його неможливо застосувати без супроводу й допомоги партнерів, як-от: Платформи для соціального житла⁴² або Ініціативи соціальних інновацій і змін у Гарвардській школі Кеннеді.⁴³ Програма сформувалася в тісній співпраці з громадським, неурядовим і приватним сектором та донорами, які створили умови для її реалізації як у сфері розбудови житлового фонду, надання допомоги на проживання, сприяння у проживанні, так і в сфері дослідження й адвокаційної діяльності. Щоб розширити програму й застосувати її на місцевому чи національному рівні, необхідна принципова зміна системи, слід зробити її сприятливою для імплементації подібних проектів. Для ширшого застосування на місцях буде необхідна ще тісніша співпраця (майже на рівні інтеграції) міста та представників сфери соціальних послуг і проживання, що призведе до створення інтегрованої міської системи з інфраструктурою, спрямованою на попередження і припинення бездомності в Кошицях.

42 „Platforma pro sociální bydlení | ukončujeme bezdomovectví V ČR”.

43 Harvard Kennedy School, “Social Innovation & Change Initiative, Center for Public Leadership, Harvard Kennedy School”, Social Innovation + Change Initiative, cit 31. január 2023, <https://sici.hks.harvard.edu/>.

Джерела:

- "ETHOS Typology on Homelessness and Housing Exclusion". Cit 14. január 2023. <https://www.feantsa.org/en/toolkit/2005/04/01/ethos-typology-on-homelessness-and-housing-exclusion>.
- European Commission. "European Platform on Combatting Homelessness". Cit 31. január 2023. <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1550&langId=en>.
- "Košice visit highlights ESF dedication to tackling homelessness | European Social Fund Plus". Cit 31. január 2023. <https://ec.europa.eu/european-social-fund-plus/en/news/esf-dedication-tackling-homelessness?fbclid=IwAR1GsQ4bQ1iXbYg5jDMvIkEhKlqGrYUUp-HiW8HH8MN9Y8hEuabjfBaiG7mY>.
- Gerbery, Daniel, Zuzana Turkovič, a Darina Ondrušová. „Závěrečná správa z registračného týždňa rodín v bytovej núdzi v Košiciach“, 2021. https://ivpr.gov.sk/wp-content/uploads/2022/01/Z%C3%A1vere%C4%8Dn%C3%A1-spr%C3%A1va_RT_final.pdf.
- Harvard Kennedy School. "Social Innovation & Change Initiative, Center for Public Leadership, Harvard Kennedy School". Social Innovation + Change Initiative. Cit 31. január 2023. <https://sici.hks.harvard.edu/>.
- „Inštitút pre výskum práce a rodiny – Štátna príspevková organizácia“. Cit 28. január 2023. <https://ivpr.gov.sk/>.
- Mesto Košice. „Konceptia postupného ukončovania bezdomovectva a riešenie nelegálnych osídlení na území mesta Košice 2022 – 2030“, 2022. https://static.kosice.sk/meeting/point/W9hy4w6gYqT6GuzT6i/waimaE-De00cHzuQ4JFw/F6r9jfsACQh5utAGWF/bod_42_koncepcia_bezdomovectvo_2022_2030.zip.
- „Projekt Housing First pre rodiny v Košiciach“, 25. jún 2020. https://static.kosice.sk/meeting/point/0l1ywAdRNbW4ewgH1Vw/xdWUMw66t6KQTOzB/gCcsDyuTz1iNeAd/bod_19.zip.
- Nadácia DEDO. „Správa z mapovania rodín v bytovej núdzi (Kategória ETHOS 2 – bez bývania – rodiny žijúce v útlkoch v Košiciach) 24. – 30.11.2020“, december 2020.
- „Nadácia DEDO – Rodina patrí domov“. Cit 14. január 2023. <https://www.nadaciadedo.sk/>.
- Ondrušová, Darina, a Zuzana Turkovič. „Housing-first pre rodiny v Košiciach Priebežná správa z výskumu“. Inštitút pre výskum práce a rodiny, n.d. <https://ivpr.gov.sk/wp-content/uploads/2022/06/Ke-priebezna-sprava-final.pdf>.
- Platforma pro sociální bydlení. „Víme, jak řešit bytovou nouzi. Pojďte do toho s námi!“ Bytová nouze. Cit 30. január 2023. <https://www.ukoncovani-bezdomovectvi.cz/>.
- „Platforma pro sociální bydlení | ukončujeme bezdomovectví V ČR“. Cit 14. január 2023. <https://socialnibydeni.org/>.
- Pleace, Nicholas. *Evropská příručka Bydlení především*. Prvé. Praha: Úřad vlády ČR – Sekce pro lidská práva, 2017. <https://housingfirsteurope.eu/wp-content/uploads/2021/11/housing-first-guide-czech.pdf>.
- Vachnová, Alena, a Matej Hajdu. "Policy Memo: Comprehensive Services for Homeless People in Kosice (Slovakia)", 2022.
- Všetci pre rodinu, n.o. „Všetci Pre Rodinu, n.o.“ Cit 14. január 2023. <https://vsetciperodinu.sk/>.
- „Výzva OP LZ DOP 2021/4.1.1/01 – MPSVR SR“. Cit 28. január 2023. <https://www.employment.gov.sk/sk/esf/programove-obdobie-2014-2020/dopytovo-orientovane-projekty/socialne-zaclenenie/housing-first/>.

Зузана Катренякова⁴⁴

Перша хвиля пандемії COVID-19 та люди без житла

Восени 2019 р. на рівні міста Кошиці розпочато партисипативний процес розробки Концепції попередження і припинення нестачі житла (далі лише «Концепція»). Одним з підходів, які у ході підготовки Концепції зацікавили місто, був підхід Housing First від Фонду «DEDO». Включення пілотного проекту «Housing First для сімей у Кошицях» (детальніше див. у попередньому розділі: Пілотний проект «Housing First» для сімей без житла в Кошицях, автор А. Вахнова) до цієї Концепції відкрило шлях до тіснішої співпраці між містом Кошиці, Фондом «DEDO» та деякими іншими суб'єктами, що працюють у сфері допомоги людям без житла в Кошицях та приміських районах міста. Перша хвиля пандемії COVID-19 у Словаччині на початку квітня 2020 р. призвела до призупинення процесу підготовки Концепції та перенаправлення співпраці на забезпечення комплексної короткотривалої і довготривалої допомоги цій цільовій групі в умовах актуальної кризової ситуації.

З огляду на те, що на той час не було перевіреного методу лікування чи ефективної вакцини від COVID-19, було вкрай важливо забезпечити впровадження немедикаментозних заходів реагування (дотримання фізичної /

Забезпечення догляду за людьми без житла в Кошицях та приміських районах міста в умовах пандемії COVID-19

44 MUDr. Zuzana Katreniaková, PhD., Ústav sociálnej a behaviorálnej medicíny LF UPJŠ v Košiciach, zuzana.katreniakova@upjs.sk

соціальної/дистанції, добровільна ізоляція, гігієна рук і приміщень), щоб зменшити кількість інфікованих осіб, зокрема в групах ризику та групах з обмеженим доступом до медичного догляду і послуг. Було кілька факторів ризику виникнення та швидкого поширення COVID-19 серед осіб з ізоляцією від житла (зокрема без даху над головою, без житла та в неналежному житлі).⁴⁵ Йдеться насамперед про:

- поганий стан здоров'я – хронічні фізичні й психічні стани (утричі вища ймовірність хронічних захворювань, ніж серед населення загалом, зокрема проблеми з диханням і серцем, діабет 1-го типу, депресії, тривоги, шизофренії); високий рівень зловживання психотропними речовинами; у віці до 65 років – загальна смертність у 5–10 разів перевищує смертність населення загалом;
- ризикована поведінка – вимушена «міграція» з метою забезпечення життєвих потреб; зараження громадських місць і через відсутність вбиралень (або фекально-оральна передача інфекції);
- умови життя в стані ризику – «спільне» проживання та «тісний» соціальний контакт (відсутність соціальної дистанції); обмежений доступ до основних засобів гігієни (напр. гігієна рук); обмежений доступ до медичного обслуговування та інформації (тестування, карантин, лікування).

Згідно з наявними на той час даними, перші прогнози в США свідчили про те, що інфіковані вірусом SARS CoV-2 безхатки будуть госпіталізовані вдвічі частіше, ніж решта населення, їм буде потрібна інтенсивна медична допомога

в два-чотири рази частіше, і вони будуть у два-три рази частіше померати.⁴⁶

Припускалося, що в результаті пандемії COVID-19 в місті та його околицях серед людей з ізоляцією від житла може настати різке поширення інфекції з несприятливим прогнозом та/або масове захворювання на COVID-19 на місцях із важким клінічним перебігом і за короткий проміжок часу, а це може призвести до швидкого заповнення відділень невідкладної стаціонарної допомоги в обласних лікарнях.

Згідно з типологією FEANTSA, кількість людей, які потребували житла в Кошицях, становила приблизно десять тисяч осіб. Специфіка Кошиць – тривала наявність великої частки ромів серед населення міста. Тут проживає близько 20 000 ромів, понад половина з них проживає в квартирах в окремих спальних районах міста і способом життя не відрізняється від решти населення. Однак проблемою залишаються деякі райони, в яких проживають переважно маргіналізовані сім'ї ромів. Насамперед це стосується житлового масиву Лунік ІХ та численних незаконних поселень ромів у місті. За даними перепису населення, квартир і будинків у 2011 р. в Кошицькому краї було майже 4000 осіб, які потребували житла. Також було зареєстровано 17 закладів кризового реагування загальною кількістю на 432 місць.

45 Think Global Health, 2020

46 Culhane et al, 2020

У зв'язку із сказаним вище було запропоновано створити Дорадчу групу кризового штабу в Кошицях, яка б займалася проблематикою людей без житла в контексті пандемії COVID-19 (далі лише «дорадча група»).

Дорадча група була сформована з представників таких організацій:

Фонд «DEDO»⁴⁷ – неприбуткова організація, яка вже 25 років системно впроваджує інновації у сфері реалізації прав малозабезпечених осіб і сімей з ізоляцією від житла. За принципом Housing First організація забезпечує проживання та фаховий супровід для бездомних сімей. На даний час фонд забезпечив у Кошицях проживання для 23 сімей, а до кінця 2023 року планує надати проживання ще 20 сім'ям. Усім сім'ям надається фаховий супровід мультидисциплінарної команди у складі юриста, соціального працівника, психолога та реєр-працівника. З допомогою НО «Dorka Bags» фонд допомагає людям без житла реалізувати себе на ринку зайнятості, щоб вони могли зберегти своє «нове» житло.

47 Більше на: <https://www.nadaciadedo.sk/>

48 Більше на: <https://etp.sk/>

49 Більше на: <https://www.charita-ke.sk/>

«ETP Slovensko» – Центр сталого розвитку.⁴⁸ Це громадська організація, яка майже 25 років займається підтримкою регіонального розвитку, захистом довкілля і допомогою у розвитку соціального, економічного, освітнього й культурного потенціалу осіб, організацій і спільнот, зокрема в неблагополучних районах, серед соціально незахищених груп населення та етнічних меншин.

Архієпархіальна благодійна організація в Кошицях⁴⁹ – це спеціальна церковна установа, яка вже майже 30 років допомагає малозабезпеченим особам і сім'ям, надаючи 60 видів соціальних, медичних та супровідних послуг. Вони допомагають самотнім людям похилого віку, хворим без професійного догляду, людям без власного житла, дітям та молоді з обмеженими можливостями, вмираючим і тим, хто раптово опинився у скруті. У 34 центрах в 16 містах і селах та в межах виїзних послуг в Кошицькому і Пряшівському краях її працівники намагаються пом'якшити наслідки хвороби, супроводжують, активізують та мотивують людей, щоб вони не почувалися самотніми у період життєвих труднощів.

НО «OÁZA – надія на нове життя»⁵⁰
– неприбуткова організація, яка надає притулок людям у складних життєвих ситуаціях і без житла. У с. Бернатівці біля Кошиць діє притулок і місце для нічлігу для дорослих, притулок для окремих осіб дітьми або для сімей та максимально дешево приміщення для нічлігу.

Науково-дослідна діяльність Інституту соціальної та поведінкової медицини Медичного факультету УПІШ в Кошицях (ÚSBM LF UPJŠ)⁵¹ зосереджена на соціальних і поведінкових характеристиках здоров'я і якості життя маргіналізованих груп населення (соціально й за станом здоров'я). Йдеться про хронічно хворих, етнічні групи і людей похилого віку. Працівники Інституту займаються дослідженням біоповедінкових і психосоціальних факторів, що розвивають селф-менеджмент пацієнтів з хронічним захворюванням, копінг-стратегії, звикання та адаптацію до хвороби. Важлива складова – це трансфер знань від досліджень до рекомендацій творцям політик, насамперед в контексті інтегрованого медичного догляду і підтримки системи охорони здоров'я.

Місто Кошиці було відкритим до пропозиції співпраці з боку залучених організацій і на рівні міста членами дорадчої групи стали керівники Департаменту стратегічного розвитку (перший заступник очільника офісу мера) та керівник Департаменту соціальних справ. Бажання долучитися до співпраці виявили і двоє депутатів міської ради. 21 квітня 2020 р. дорадча група була представлена мерові Кошиць.

Пілотний аналіз потреб і План заходів у надзвичайних ситуаціях

На підставі спільної оцінки складності епідеміологічної ситуації в Кошицях і приміських районах міста дорадча група швидко вирішила, що необхідно постійно відстежувати ситуацію, отримувати дані від організацій, які працюють у сфері допомоги людям без житла та вживати конкретних заходів з метою захисту здоров'я населення.

Фонд «DEDO», «ETP Slovensko» та Інститут соціальної і поведінкової медицини УПІШ зобов'язалися створити базу даних організацій, що працюють у сфері допомоги людям без житла у Кошицях і в приміських районах міста, та провести пілотний аналіз їхніх потреб в контексті тривалої пандемії COVID-19.

50 Більше на: <https://new.oaza-nadej.org/>

51 Більше на: <https://www.upjs.sk/lekarska-fakulta/ustav/socialna-a-behavioralna-medicina/>

Було визначено 69 суб'єктів (24 заклади кризового реагування, що зареєстровані як надавачі соціальних послуг, інші громадські організації, 22 райони міста, 13 надавачів спеціалізованих консультацій, 9 церков та 1 теологічний факультет), яким було запропоновано заповнити онлайн-анкету. Заповнити анкету можна було з 30. 04. 2020 р. до 07. 05. 2020 р. Питання в анкеті були орієнтовані на:

1. основну інформацію про організацію: назва, юридична форма, тип реєстрованої соціальної послуги, контактна особа в кризовій ситуації, цільові групи;
2. потреби, пов'язані з попередженням та поширенням COVID-19. Це 11 груп конкретних потреб (напр. засоби гігієни, засоби захисту, їжа, одяг), на які можна було дати відповідь «маємо в достатній кількості / потрібно / пропонуємо / не актуально»;
3. поінформованість, орієнтовану на припинення і поширення COVID-19 – наявність придатних для тимчасового вимушеного проживання об'єктів – місце для профілактики і карантину.

Анкету заповнило 27 із 69 організацій, яким її надіслали (39,1%). Ключові висновки анкетування було представлено дорадчій групі на онлайн зустрічі 11. 05. 2020 р. Організації, які заповнили анкету, в межах своєї діяльності надавали різні форми допомоги майже 3000 осіб з ізоляцією від житла (Таблиця 1).

Таблиця 1: Орієнтована кількість осіб з ізоляцією від житла – отримувачі допомоги від 27 різних суб'єктів (2020)

Орієнтована кількість осіб з ізоляцією від житла в Кошицях і приміських районах міста	К-ть	%
Без даху над головою (на вулиці, місця для нічлігу)	426	15,5
Без житла (проживають в соціальних установах кризового реагування)	644	23,4
Непевне житло (напр. неповні сім'ї, не в змозі оплачувати житло)	127	4,6
Проживають в незадовільних умовах (маргіналізовані общини, поселення)	806	29,3
В соціальних орендованих квартирах (у власності міста)	752	27,3
РАЗОМ – приблизна кількість	2755	100,0

Члени дорадчої групи згодом розробили План заходів у надзвичайних ситуаціях – забезпечення догляду за людьми без житла в Кошицях та приміських районах міста в контексті пандемії COVID-19 (далі лише «план заходів»), який у половині червня 2020 р. був переданий місту як відкритий документ, у який можна було поточно вносити поправки.

Пілотний аналіз потреб та окремі запропоновані в плані дій заходи відповідали семи категоріям відповідно до Європейської федерації національних організацій, які працюють з бездомними людьми,⁵² а саме:

1. Тестування та поінформованість

Бездомним повинні робити тести в першу чергу.

Це вразлива з медичної точки зору група. Вони змушені жити в небезпечних під час пандемії місцях – громадські місця, табори, притулки, тимчасове та незадовільне житло. Тестування – єдиний спосіб запобігти спалаху інфекції в цих місцях.

2. Проживання

Державні та місцеві органи влади повинні вжити всіх можливих заходів для забезпечення належного екстреного житла для бездомних і тих, хто проживає у незадовільних та небезпечних для життя умовах. Таким чином будуть створені умови для самоізоляції, тобто люди матимуть приватний простір для харчування, сну та особистої гігієни. Для цього слід терміново знайти відповідне житло: вільне житло, квартири для туристів, готелі, студентські гуртожитки, казарми тощо.

3. Безпечні послуги

Слід вжити всіх заходів, щоб гарантувати, що послуги для бездомних (наприклад, притулок або роздача їжі) надаються якомога безпечніше. Державні та місцеві органи влади повинні надати вказівки та ресурси для дотримання соціальної дистанції та гігієни. Вони повинні забезпечити кризове управління та планування.

Необхідно вжити термінових заходів для захисту персоналу й волонтерів, які працюють з бездомними людьми.

4. Доступ до медичного догляду

Загальновідомо, що бездомні мають труднощі з доступом до медичних послуг, зокрема до первинної ланки медичної допомоги та інформації про охорону здоров'я. Необхідно, щоб вони мали прямий доступ до медичної допомоги під час пандемії.

5. Доступ до їжі та гігієни

Доступ до їжі та гігієни може бути щоденною проблемою для бездомних. Багато місць, які надають послуги в цій сфері, як-от: громадські туалети, місця приготування їжі, центри денного догляду – були призупинені через пандемію або там є ризик поширення хвороби. Державні та місцеві органи влади повинні терміново діяти, щоб бездомні люди не залишилися без доступу до безпечних санітарних умов або їжі.

6. Зупинити зростання бездомності

Економічні наслідки кризи COVID-19 призведуть до того, що багато людей опиняться на межі бездомності. Державні та місцеві органи влади повинні діяти швидко, щоб запобігти зростанню кількості людей, які втрачають свої домівки через пандемію. Слід вжити заходів, щоб запобігти виселенню, забезпечити дохід, надати підтримку тим, хто має недостатньо коштів на оренду або іпотеку. Потрібно подбати про підтримку та

альтернативне житло для жертв домашнього насильства та зловживання, для яких їхній дім перестав бути безпечним під час пандемії.

7. Захист від заходів примусу

Бездомних не можна карати за те, що вони не залишаються вдома. На них не повинні накладатися штрафи та інші санкції, повинен бути безпечний альтернативний спосіб вирішення проблеми.

Окрім запропонованих короткострокових та довгострокових заходів та аналізу їх виконання (станом на 15. 06. 2020 р.), частиною плану заходів були й інші документи та інформація, підготовані членами дорадчої групи на підставі визначених потреб, як-от:

- алгоритм попередження виникнення і поширення COVID-19 серед людей без житла в Кошицях та приміських районах міста;
- зразки бланків – Запис про огляд особи перед поселенням в закладах кризового реагування та Запис про щоденний моніторинг стану здоров'я людей у закладах кризового реагування;
- огляд актуальних директив, постанов та рекомендацій, що видаються органами державної влади (Уряд СР, Міністерство охорони здоров'я СР, Міністерство праці, соціальних справ і сім'ї СР, Управління громадського здоров'я СР);
- огляд наявних інформаційних ресурсів у сфері запобігання COVID-19 та використання особистих засобів захисту;

- аналіз можливостей отримання коштів, кількості працівників, їжі, засобів гігієни, наявності профілактичних приміщень для розміщення і зберігання (продукти, засоби гігієни, ліки, медичні товари).

Реалізація пілотного аналізу потреб і розробка Плану заходів у надзвичайних ситуаціях фінансувалася за кошти міста (Договір доручення з Фондом «DEDO») та за власні кошти окремих залучених організацій, насамперед неурядових організацій.

Друга хвиля пандемії COVID-19 та карантинний пункт для бездомних у Кошицях

На початку квітня 2020 р. залучені до дорадчої групи організації приєдналися до звернення під назвою «Бездомні не можуть залишитися вдома». Спільне звернення понад 30 організацій, що працюють з людьми у ситуації бездомності та в сфері соціальних послуг на території усієї Словаччини було адресоване членом національного Кризового штабу. Звернення про підтримку було надіслано і Президентові СР. Зміст звернення полягав у проханні забезпечити гідне та ефективне в умовах епідемії розміщення людей, які не мають житла або ризикують його втратити, в одно- або двомісних номерах із санвузлом, що в умовах локдауну вільні в готелях/гостелах тощо. Частиною звернення були й інші вимоги щодо профілактики, мораторію на виселення

та забезпечення засобами індивідуального захисту бездомних / людей, які ризикують втратити житло, а також працівників організацій, що надають такі послуги.

14 квітня 2020 р. Уряд СР прийняв Постанову № 220/2020 (згодом змінену Постановою № 343/2020 від 4 червня 2020 р.) про План дій щодо зменшення ризику виникнення і поширення COVID-19 серед бездомних осіб та при поселенні осіб, які перебувають у безвихідній ситуації, в окремих державних або недержавних закладах соціального обслуговування та в центрах для дітей і сімей. Цією постановою було передбачено, що:

- очільники самоврядних країв, мери міст з населенням понад 20 000 жителів повинні:
  - визначити карантинні заклади, в яких буде проводитися ізоляція бездомних осіб;
  - забезпечити наявність медперсоналу та працівників, які надають соціальні послуги, та роботу карантинного пункту для бездомних;
- міністр внутрішніх справ, мери міст, старости у селах повинні:
  - забезпечити порядок і безпеку в карантинних пунктах для бездомних людей
- очільники самоврядних країв, мери міст, старости у селах повинні:
  - забезпечити виконання вказаних вище завдань відповідно до епідемічної ситуації та з дотриманням мінімальних матеріальних, кадрових і санітарно-гігієнічних умов в закладах для проходження карантину.

Відповідно до цієї постанови, наприкінці травня 2020 р. місто Кошиці придбало 12 офісних контейнерів, чотири санітарні контейнери та один житловий контейнер загальною вартістю 199 000 євро. Контейнери були розміщені на території Житлового кооперативу міста Кошиці (ЖКМК) на вул. Южна трієда, 13 в Кошицях і повинні були використовуватися як карантинні для бездомних. На початку літа 2020 р. епідемічна ситуація, пов'язана з пандемією COVID-19, поступово почала покращуватися і в державі було скасовано надзвичайний стан. У зв'язку з цим та через нестачу фінансових і кадрових ресурсів місто не відкрило карантинний пункт. Однак, зважаючи на продовження надзвичайної ситуації, було вирішено, що всі контейнери залишаться на території ЖКМК, яка була закрита і охоронялася муніципальною поліцією.

Залучені до дорадчої групи організації на початку осені 2020 р. звернулися до міста із заявою про відкриття карантинного пункту для бездомних. Причина – розвиток епідемічної ситуації в сусідніх країнах (друга хвиля настала раніше аніж у Словаччині) та наявна інформація про розвиток пандемії серед маргіналізованих ромських громад (МРГ) у Словаччині. Довгостроковий моніторинг від березня 2020 р. проводила державна організація «Здорові регіони» при МОЗ СР через мережу працівників, які відстежували ситуацію приблизно в $\frac{3}{4}$ ромських поселень і «гетто» з незадовільними умовами для здоров'я (приблизно 450 громад у 255 населених пунктах). Дані свідчать про значне погіршення пандемічної ситуації протягом жовтня 2020 р.

На підставі наявних оцінок та розвитку епідемічної ситуації в місті та приміських районах організації, залучені до дорадчої групи, запропонували місту Кошиці розробити План проекту Карантинного пункту для бездомних осіб у місті. Перша робоча версія була подана на розгляд міста 15. 12. 2020 р. В ній було описано призначення цього пункту та можливості просторового використання окремих контейнерів на території ЖКМК (зонування); визначено цільову групу (люди, які потребують житла і мають постійне місце проживання в Кошицях (включно із сім'ями з дітьми); визначено організації першого контакту, які б могли ідентифікувати таких осіб; запропоновано склад мультидисциплінарної команди та поступи роботи, які послуги надаються.

Залучені організації були готові брати участь в реалізації презентованого проекту, долучившись в обмеженій кількості матеріально та в межах роботи їхніх працівників. Проте жодна із організацій не могла взяти на себе повну відповідальність за відкриття і тривале функціонування карантинного пункту. Необхідно було, щоб місто виділило для цього власних працівників і кошти, які покрили б витрати на заробітну платню (координатор, диспетчер та інші члени фахової команди), на матеріально-технічне забезпечення приміщень, включно з товарами медичного призначення та засобами індивідуального захисту, на харчування, перевезення та гігієну людей, які перебуватимуть в карантинному пункті.

Дев'ять з дванадцяти офісних контейнерів були адаптовані для проживання загалом 17 осіб, а три контейнери

використовувалися як складські приміщення, кімната для огляду лікаря та місце для перепочинку соціальних працівників. Ще чотири санітарні контейнери мали санітарно-гігієнічне призначення (туалети і душі). Протягом лютого і березня 2021 р. можливістю тимчасового житла тут скористалося 18 осіб. Для всіх було забезпечено теплу їжу, питний режим, чистий одяг та засоби гігієни. Водночас лікар стежив за станом їхнього здоров'я, вони також могли скористатися соціальними консультаціями. Після закінчення карантину ці люди були розміщені в закладах соціальних послуг, якщо хотіли там проживати, або повернулися в притулки або до попереднього способу життя. Загалом витрати на відкриття і функціонування карантинного пункту становили 50 000 євро. Станом на 01. 04. 2021 р. роботу карантинного пункту було призупинено і переведено в режим «очікування».

У березні 2022 р., після початку війни в Україні, місто Кошиці перевезло контейнери до басейну Червона Зірка, де було створено гуманітарний центр першого контакту для людей, що втікали від війни в Україні. До червня 2022 р. цей центр використовувався для реєстрації, харчування, забезпечення тимчасового екстреного проживання і транзиту біженців через Кошиці.

Підсумок

Зумовлена глобальною пандемією COVID-19 соціально-економічна криза від початку значним чином вплинула на життя людей на певній території та на органи публічного управління на місцевому рівні. Результати одного з перших онлайн опитувань (Вплив COVID-19 на регіональні та місцеві органи самоврядування: управління публічними справами, фінанси і плани відновлення), яке протягом червня – липня 2020 р. провела Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) та Європейський комітет регіонів свідчили про дуже несприятливий вплив на регіони й міста в Європейському Союзі. Майже половина місцевих і регіональних органів самоврядування (46%) зазначала, що основним викликом у вирішенні кризи було недостатнє матеріально-технічне забезпечення, тоді як 39% вважали, що це була нестача коштів. Тільки приблизно половина респондентів під час проведення опитування зазначила, що координація між місцевими і регіональними органами влади або з національними урядами була ефективною.⁵³ Досвід невдалої координації на національному рівні мала й Словаччина, на це постійно звертали увагу Асоціація міст і муніципалітетів Словаччини (АММС) та Спілка міст Словаччини (СМС). Вони неодноразово зазначали, що боротьба держави з пандемією COVID-19 була нечіткою і хаотичною, міста й муніципалітети були розгублені, не

знали як діяти у зв'язку з часто змінюваними розпорядженнями (локдаун, тести на антиген, COVID-19 автомати).

Використання потенціалу співпраці між містом і декількома суб'єктами соціальної економіки, що працюють у сфері соціальної інклюзії, освіти й здоров'я населення, дозволило в умовах пандемії COVID-19 краще впоратися із забезпеченням догляду за людьми, які проживають у ситуації бездомності в Кошицях та приміських районах міста. Згуртування ключових гравців та їхня взаємна координація на локальному рівні стали важливою передумовою для досягнення синергічного ефекту в подоланні цієї кризи.

Джерела:

- Think Global Health (2020), How to Save Lives in a Covid-19 Pandemic, <https://www.thinkglobalhealth.org/article/how-save-lives-covid-19-pandemic>, cit. 30.4.2023
- Culhane, D.; Treglia, D.; Steif, K.; Kuhn, R. a Byrne, T. (2020), Estimated Emergency and Observational/Quarantine Capacity Need for the US Homeless Population Related to COVID-19 Exposure by County; Projected Hospitalizations, Intensive Care Units and Mortality; University of Pennsylvania, University of California Los Angeles a Boston University, https://endhomelessness.org/wp-content/uploads/2020/03/COVID-paper_clean-636pm.pdf, cit. 30.4.2023
- FEANTSA (2020), 7 measure Public Authorities Must Take to Protect Homeless People from Covid-19, https://www.feantsa.org/public/user/Resources/Position_papers/Measures_Public_Authorities_Must_Take_to_Protect_Homeless_People_from_Covid_19_PDF.pdf, cit. 30.4.2023
- EVR (2020), Závěr společného prieskumu VR a OECD: pandémie ohrozuje miestne a regionálne financie v EÚ, Brusel, <https://cor.europa.eu/sk/news/Pages/cor-oecd-survey.aspx>, cit. 30.4.2023

Допомога біженцям з України в Кошицях – від першого контакту до тривалої підтримки

Вероніка Поклембова⁵⁴

Вступ

У цій частині розглянемо як відбувалася допомога біженцям з України в Кошицях і приміських районах міста, насамперед протягом перших місяців, починаючи з лютого 2022 р. Цей аспект будемо аналізувати в контексті тодішніх кроків міста, Кошицького самоврядного краю та неприбуткового сектора у сфері інтеграції іноземців і допомоги вразливим категоріям населення (групам та окремим особам).

У 2018 – 2020 рр. місто було залучене до міжнародного проекту INTEGRA – Integration of Third Country Nationals through Urban Partnerships, в межах якого за співпраці з «ETP Slovensko» та менеджерами проекту було розроблено Концепцію інтеграції іноземців у Кошицях.⁵⁵ В межах проекту було проведено кілька інформаційно-популярних заходів про іноземців та для іноземців, що проживають в Кошицях. Це був конкурс фотографії, мандрівка містом, ток-шоу тощо. За співпраці з кошицькою організацією «Східне узбережжя» було створено дві карти про ресторани, де можна скуштувати різні кухні світу, та практична карта для іноземців із переліком місць в Кошицях, про які варто знати. Також на сайті міста було

⁵⁴ Ing. Veronika Poklembová, PhD., riaditeľka ETP Slovensko, poklembova@ke.etp.sk

⁵⁵ Konceptia integrácie cudzincov v meste Košice, <https://etp.sk/koncepcia-integracie-cudzincov-v-meste-kosice/>, cit. 30.4.2023

створено підсторінку для іноземців⁵⁶. У цей період Кошицький самоврядний край був залучений до проекту КараСІТУ⁵⁷, разом із Братиславою, Банською Бистрицею) і Трнавою. Мета проекту – сприяти інтеграції іноземців на місцевому рівні. Заходи в межах проекту були орієнтовані на «розвиток професійного потенціалу муніципалітетів, трансфер прикладів доброї практики на місцевому, регіональному, національному рівнях та за кордоном, розвиток комунікаційних навичок у працівників муніципалітетів таким чином, щоб на місцевому рівні сприяти інтеграції іноземців та допомогти муніципалітетам продовжувати надавати послуги іноземцям на постійній основі.»⁵⁸

Протягом 2019 – 2021 рр. у Кошицях запустили неформальну платформу організацій для допомоги людям в ізоляції від житла. Члени цієї платформи долучилися до проведення у травні 2021 р. Реєстраційного тижня, який організував Фонд «DEDO» (детальніше див. у частині «Пілотний проект Housing First для сімей без житла в Коши-

56 Mesto Košice má vlastnú stránku pre cudzincov, bude slúžiť ako informačné centrum vid' <https://www.kosice.sk/clanok/mesto-kosice-ma-vlastnu-stranku-pre-cudzincov-bude-sluzit-ako-informacne-centrum> a <https://www.kosice.sk/city/foreigners>, cit. 30.4.2023

57 Spolupráca KSK na projekte KaraCITY – podpora integrácie cudzincov na lokálnej úrovni, <https://web.vucke.sk/sk/kompetencie/regionalny-rozvoj/aktuality/spolupraca-ksk-projekte-kapacity-podpora-integracie-cudzincov-lokalnej-urovni.html>, cit. 30.4.2023

58 Більше деталей про проект див. на <https://www.hrl.sk/sk/co-robime/projekty/aktualne-projekty/kapacity-podpora-integracie-cudzincov-na-lokalnej-urovni>, cit. 30.4.2023

59 На пунктах пропусків з Україною почали працювати пункти пришвидшеного оформлення біженців з України, <https://www.minv.sk/?tlacove-spravy-6&sprava=pri-hranicnych-priechodoch-s-ukrajinou-zacnu-fungovat-hotspoty-pre-urychlenie-administrativneho-procesu-prichodzich-z-ukrajiny>, cit. 30.4.2023

цях», автор А. Вахнова). Після початку пандемії COVID-19 організації з цієї неформальної платформи об'єдналися з метою координації допомоги особам, що перебувають в ізоляції від житла (детальніше у частині «Забезпечення догляду за людьми без житла в Кошицях та приміських районах міста в умовах пандемії COVID-19», автор З. Катренякова). Від березня 2022 р. організації в межах цієї платформи почали під керівництвом А. Вахнової з Фонду «DEDO» координувати надання допомоги українцям і поступово розвивати контакти з іншими організаціями і партнерами.

Перші дні допомоги та перший контакт у Кошицях

Одразу після того, як у четвер 24. 02. 2022 р. Росія почала широкомасштабну військову агресію з метою окупації всієї території України, з країни почали виїжджати великі рупи людей. Вони прибували через східний кордон у Словаччину через пункти пропуску Убля, Велиці Слемеңці (пішохідний пункт пропуску) та Вишне Немецьке. Від перших днів допомогу на кордоні забезпечувала низка волонтерів, неприбуткові організації у співпраці з Управлінням міграції СР та іншими державними структурами. Від неділі 27. 02. 2022 р. Управління міграції СР почало створювати пункти обігріву на кордонах⁵⁹. Матеріальна допомога і волонтери прибували також з-за кордону. Автобуси перевозили людей з кордону на місця, де було

забезпечено кризове поселення (напр. гуртожитки), або в більші міста (напр. Михайлівці, Гуменне) та у важливі вузлові центри, якими стали Кошиці та Пряшів. Допомогу почали організовувати й інші обласні та районні міста, підприємці, неприбуткові організації, парафії та окремі особи.

Важливим транзитним вузлом для людей, які виїжджали з України, стало місто Кошиці. Перший контакт протягом перших днів і вихідних було сформовано на залізничному й автобусному вокзалах. Волонтерську допомогу на залізничному вокзалі координував Кошицький самоврядний край (далі лише КСК), допомогу в центрі біля автобусного вокзалу координувало місто. Протягом перших днів підтримка була з різних сторін. Люди їхали на кордон та приходили в інші місця «першої допомоги» як волонтери, щоб допомогти біженцям.

Під егідою різних організацій (напр. «Človek v ohrození», «Mareena», «Charita»), які надавали допомогу на місцях, формувалися різні збірки. Низка неприбуткових організацій, фірм і окремих осіб об'єдналися на платформі *Хто допоможе Україні*, на місцях проводилися збірки коштів і іншої допомоги – в Кошицях на рівні краю, міста та району Старе Місто. Мешканці міст почали об'єднуватися задля допомоги і в соцмережах – виникли різні групи запиту і надання допомоги, пошук можливостей перевезення і проживання – напр. група *Допомога Україні в Кошицях*⁶⁰.

Багато організацій почало говорити про необхідність кращої координації допомоги, про потребу тривалої допомоги, про розвантаження волонтерів чи про

необхідність збору і перерозподілу гуманітарної допомоги відповідно до реальних потреб.

Від перших днів війни в Кошицях працювали два пункти першого контакту, які надавали допомогу 24 години 7 днів на тиждень:

- **Пункт першого контакту на залізничному вокзалі, Кошиці**
Координацію організацій на місцях здійснював КСК, волонтери приходили насамперед від Волонтерського центру КСК і Греко-католицької єпархії. Протягом перших днів до допомоги долучалися й інші організації й окремі особи, які отримали контакт через базу даних *Хто допоможе Україні*. Тут надавалася така допомога: надання інформації, допомога в купівлі квитків і супровід до поїзда чи до пункту допомоги «Червона Зірка», знаходження житла і супровід на місце проживання, невідкладна медична допомога (у випадку потреби), пошук житла (високий попит насамперед протягом перших тижнів війни).
- **Пункт першого контакту «Червона Зірка», Кошиці**
Координацію організацій на місцях здійснювало місто за співпраці з організацією «K13», Червоним Хрестом та іншими організаціями – суб'єктами соціальної економіки.

⁶⁰ Див. сторінку у соцмережі Facebook – <https://www.facebook.com/groups/481306733576550>, cit. 30.4.2023

Тут надавалася така допомога: надання інформації, холодна закуска, кімната очікування з можливістю підзарядити гаджети, знаходження проживання і супровід на місце проживання і т. ін. На місці було збудовано контейнерне містечко, де могли перепочити праівники, які надають допомогу, тут відбувалося тестування і вакцинування від COVID-19. У контейнерному містечку була можливість тимчасового кризового проживання.

Місто та КСК забезпечували для біженців, які прибували до місць першого контакту, кризове проживання в спортзалах і гуртожитках. Можливості тривалого проживання були відкриті через сайт Міністерства транспорту СР <https://pomocpreukrajinu.sk/>, також на платформі <https://ktopomozeukrajine.sk/> було сформовано базу даних переважно приватних осіб, які пропонували житло.

Найпоширеніші питання і потреби першого контакту викладені нижче у формі «листка допомоги» для біженців і для осіб, які надають допомогу.

Крім безперервної роботи двох пунктів першого контакту, було відкрито декілька кризових телефонних ліній, які обслуговувалися містом Кошиці, КСК та іншими організаціями. Перелік тут:

- Кол-центр міста Кошиці – 055/64 19 955
- Кол-центр Кошицького самоврядного краю – 0800 222 550
- Ліга прав людини 0800 222 350 – гаряча лінія правової допомоги
- Група реагування МОЗ СР – контакт Східна Словаччина,

дзвонити у випадку потреби медичної допомоги (крім невідкладної – об'єм медичної допомоги відповідно до закону);

- Університетська лікарня Луї Пастера – 24 год. лінія психологічної допомоги – 055 62 22 323, 055 64 41 155
- Лінія довіри «Незабудка» (анонімна психологічна консультація щодня від 13:00 до 21:00 українською мовою) – 0800 222 450
- Інфолінія Міністерства внутрішніх справ СР для тих, хто говорить українською – +421 513 816 111, +421 259 765 111

Для реалізації вищезазначених кроків місто, КСК та інші організації оголосили публічний збір коштів та матеріалів. Перелік зборів проведених у Кошицях:

- Місто Кошиці створило прозорий рахунок та організувало збір допомоги в Культурпарку (проводила муніципальна організація «K13»). Місто створило посаду Уповноваженого з питань гуманітарної допомоги біженцям з України та місту Ужгород, а організаціям, які допомагають біженцям з України в Кошицях, місто надавало фінансову допомогу з цього прозорого рахунку.
- Кошицький самоврядний край – провів збір коштів за допомогою Фонду КСК та збір гуманітарної допомоги у Технікумі інформаційних технологій.
- Район Старе Місто оголосив збір коштів і координував гуманітарну допомогу в приміщеннях районної ради.
- Карпатський фонд оголосив збір коштів «Любимо

Україну» і організовував відправлення гуманітарної допомоги із сходу Словаччини на Закарпаття у співпраці з Карпатським фондом України.

- Ініціатива «Хто допоможе Україні» оголосила всесло-вацький збір коштів та здійснювала координацію різних форм допомоги на території усєї Словаччини за допомогою волонтерів, партнерських фірм і неприбуткових організацій.

Збір коштів та забезпечення іншої названої допомоги здійснювалися у соцмережах та на спеціальних сайтах, насамперед таких:

- <https://kosicepreukrajinu.sk/>
- <https://web.ukrajinak.sk/>
- <https://www.ukraineslovakia.sk/sk/>
- <https://ktopomozeukrajine.sk/>
- www.ua.gov.sk
- www.pomocpreukrajinu.sk

З часом почала виникати потреба і в методичній підтримці, тому були створені т. зв. «листки допомоги», якими могли скористатися біженці з України в Кошицях, і ті, хто їм надає допомогу в місті. Листки були сформовані на основі запитань, ставлених у групі «Допомога Україні» в Кошицях. Місто вже мало подібні інформаційні матеріали, створені в межах проєктів INTEGRA а КараCITY (згадані вище), згодом їх частково використали при створенні контенту для веб-сайту www.kosicepreukrajinu.sk

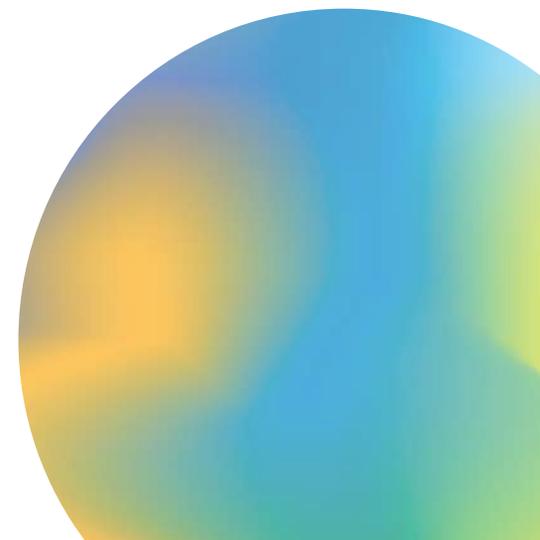
Таблиця 2: Листки допомоги для біженців з України в Кошицях, і тих, хто їм допомагає (версія квітень 2022)

Сторінка допомоги – FAQ для біженців з України в Кошицях	Сторінка допомоги – FAQ для людей, які надають допомогу в Кошицях
<p>Перший контакт</p> <ul style="list-style-type: none"> • Де можна знайти основну інформацію про перебування у Словаччині? • Куди можна зателефонувати в Кошицях, щоб отримати додаткову інформацію? • Де знаходяться пункти першого контакту в Кошицях? • Де можна знайти останні новини в Словаччині українською мовою? • Де можна оформити тимчасовий захист у Кошицях? • Де можна оформити тимчасовий захист в інших містах Словаччини? • Де можна отримати безкоштовні сім-карти для біженців з України? • Де в Кошицях можна обміняти гривню на євро? • Як надіслати гроші з-за кордону через Western Union? • Які банки зараз пропонують банківські послуги зі знижками для людей, що приїжджають з України? 	<p>Перший контакт</p> <ul style="list-style-type: none"> • Хто організовує роботу пунктів першого контакту в Кошицях? • Де можна зареєструватися, якщо я хочу бути волонтером у пунктах першого контакту в Кошицях? • Куди мені звертатися, якщо я хочу принести допомогу в пункт першого контакту в Кошицях?

<p>Транспорт</p> <ul style="list-style-type: none"> • Як доїхати з України в Кошиці? • Як зорієнтуватися в Кошицях? • Як доїхати з Кошиць в інші міста Словаччини? • Як добратися з Кошиць за кордон? • Де можна знайти житло в Словаччині? • Де можна знайти житло в Кошицях? • Чи знаєте ще про якісь інші можливості знайти житло? • Де можна отримати матеріальну допомогу? 	<p>Матеріальна й фінансова допомога</p> <ul style="list-style-type: none"> • Де можна фінансово підтримати українців у Кошицях? • Куди можна принести матеріальну допомогу?
<p>Перебування і пов'язана з цим правова допомога</p> <ul style="list-style-type: none"> • Де можна знайти основну інформацію про перебування у Словаччині? • Де можна отримати безкоштовну правову допомогу? 	<p>Проживання</p> <ul style="list-style-type: none"> • Я хочу надати проживання, де можна зареєструватися для цього? • У мене проживають біженці з України, де я можу отримати матеріальну допомогу? • У мене проживають біженці з України і мені потрібна особлива матеріальна допомога – напр. візочки, засоби медичної допомоги.
<p>Освіта дітей і молоді, вільний час</p> <ul style="list-style-type: none"> • Що мені робити, коли мені потрібно записати дитину в школу або в дитсадок в Кошицях? • Мені не вдалося записати дитину/дітей у школу чи в дитсадок, що мені робити? • Де (в Кошицях) можна отримати книжки або інші матеріали для дітей українською мовою? 	<p>Догляд за дітьми</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ви прийняли сім'ю з дітьми з України? • Ви прийняли ДИТИНУ з України?

<ul style="list-style-type: none"> • Що мені робити, коли я хочу записати дитину в середню школу (училище, технікум) в Кошицях? • Які вищі є в Кошицях? • Які в Кошицях є варіанти проведення вільного часу, розвитку таланту? • Освіта дорослих – курси словацької мови • Які є ресурси для самостійного вивчення основ словацької мови? • Де в Кошицях є курси словацької мови? • Де можна знайти онлайн курси словацької мови? 	
<p>світа дорослих</p> <p>– курси словацької мови</p> <ul style="list-style-type: none"> • Які є ресурси для самостійного вивчення основ словацької мови? • Де в Кошицях є курси словацької мови? • Де можна знайти онлайн курси словацької мови? 	
<p>Працевлаштування</p> <ul style="list-style-type: none"> • Де можна знайти пропозицію роботи, що підходить людям, які цими днями приїхали з України до Кошиць? • Де можна оформити матеріальну допомогу, поки в мене немає роботи? 	<p>Працевлаштування</p> <ul style="list-style-type: none"> • Я хочу запропонувати роботу людям з України, як мені діяти?

<p>Супровід (соціальна, психологічна та ін. консультації)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Соціальні консультації • Психологічні консультації • Послуги перекладу 	<p>Волонтерство</p> <ul style="list-style-type: none"> • Наявні ресурси і бази даних:
<p>Здоров'я</p> <ul style="list-style-type: none"> • Наявні ресурси і бази даних • Інформація про ситуацію пандемії • Вакцинація від COVID-19 в Кошицях • Безкоштовна допомога стоматолога • Безкоштовний огляд в гінеколога • Безкоштовна перевірка зору • Де можна знайти лікаря, який говорить українською/російською мовами? • Де можна стати донором крові для допомоги Україні? 	
<p>Культура і громада</p> <ul style="list-style-type: none"> • Знайомство з Кошицями / Знайомство з регіоном • Іноземці в Кошицях • Де можна зустрітися з українською громадою в Кошицях? • Де можна знайти інформацію про заходи, організовані для українців, що прибувають в Кошиці? • Які церкви і релігійні об'єднання є в Кошицях? • Де можна знайти допомогу для LGBT+ осіб? 	

Координація допомоги

Координація допомоги здійснювалася на рівні місцевого самоврядування через міський та районний кризові штаби. Суб'єкти, залучені до надання допомоги переміщеним сім'ям та особам з України в Кошицях, постійно зустрічалися в кризовому штабі при Районній раді в Кошицях.

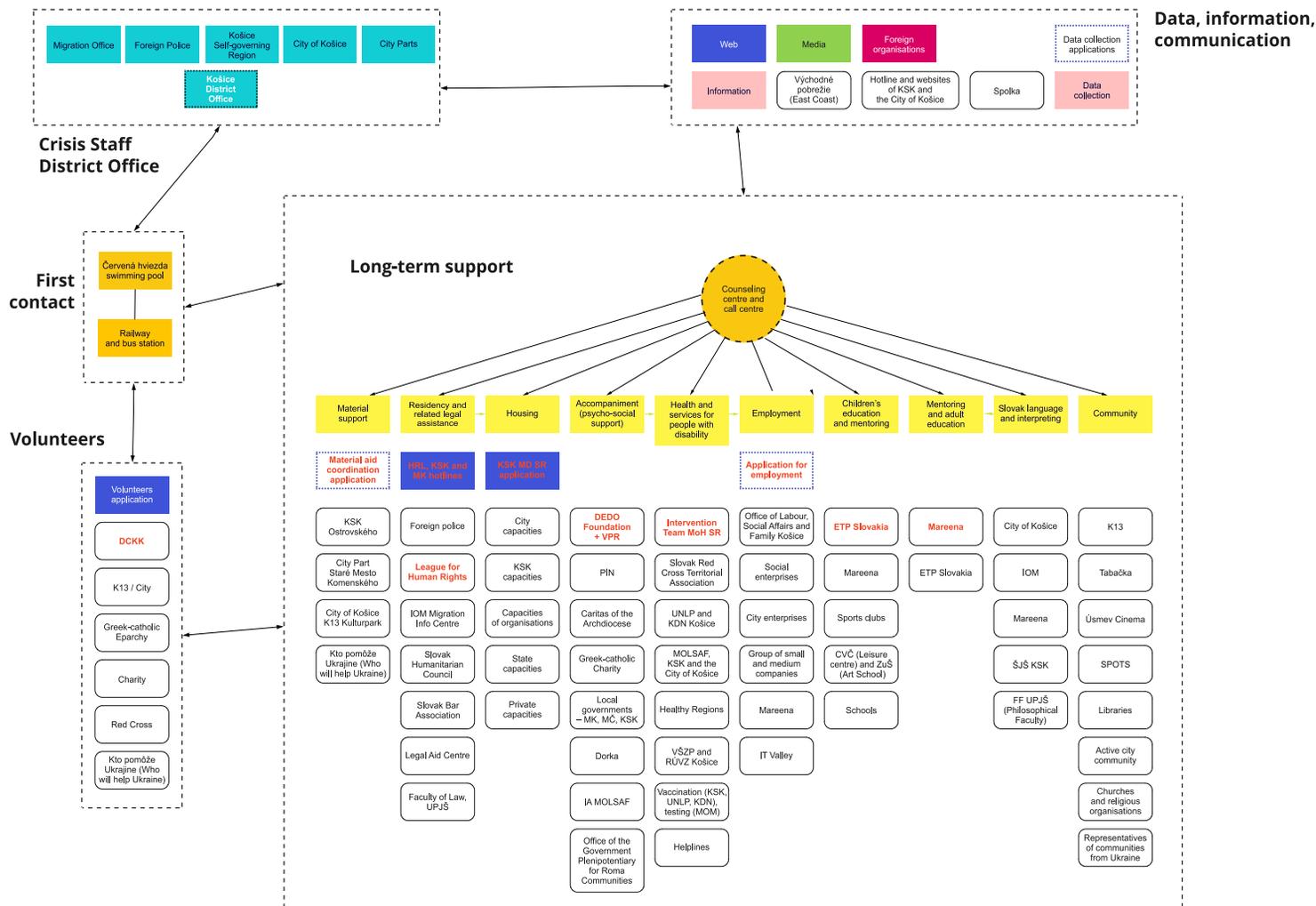
Кошицькі неурядові організації координували свою діяльність через неформальну Платформу організації для допомоги переселеним сім'ям та окремим особам з України в Кошицях. Подібний досвід співпраці вже був при вирішенні нестачі житла і допомоги під час періоду пандемії, тому ним скористалися й у цій новій ситуації. Основна мета співпраці – координація і надання інтегрованої короткотривалої та довготривалої допомоги й інформації переселеним особам і сім'ям в Кошицях та мешканцям Кошиць за співпраці муніципалітетів, неурядових організацій та інших партнерів, що працюють на території міста та в приміських районах; створення безпечного і гідного середовища для перебування й активної інтеграції в життя міста людей, що прибувають з України.

У зустрічах брали участь представники різних організацій і галузей. Це були представники міста, КСК, Волонтерського центру КСК, Команди швидкого реагування МОЗ СР, організації «Здорові регіони», Університету Павла Йозефа Шафарика, Кошицької IT Valley, Фонду «DEDO», «ETP Slovensko», Ліги прав людини, платформи «Східне

узбережжя», Карпатського фонду, організації «Спілка», Архієпархіальної благодійної організації у Кошицях, неприбуткових організацій «Оазис Бернатівці», «DORKA», «Mareena». За консультацією зверталися й інші організації, перелік яких занадто довгий, щоб усіх перелічувати. Протягом березня – травня 2022 р. ці організації щотижня зустрічалися онлайн, щоб координувати свою роботу. Крім питання допомоги в пунктах першого контакту, на координаційних зустрічах учасники багато говорили про формування системи тривалої інтеграційної підтримки та про форми діалогу, збір даних та доступність інформації.

На схемі нижче показано пропозицію координування допомоги, яку надають окремі партнери, і пропозицію діалогу й співпраці між залученими партнерами. У схемі відбито широкий спектр допомоги та велику кількість суб'єктів, які надавали допомогу. Авторами пропозиції є члени Платформи під керівництвом Фонду «DEDO».

Coordination of assistance for displaced families and individuals from Ukraine in Košice

Тривала допомога

З березня 2022 р. Словаччина почала надавати тимчасовий прихисток для людей, що виїжджали з України внаслідок війни.⁶¹ Отримати його можна було у відділі поліції у справах іноземних громадян, у відділі азилу в м. Гуменно та у великих центрах для біженців у Михайлівцях, Гуменному або в Братиславі. Статус тимчасового прихистку було у 2023 р. продовжено на наступний період до березня 2024⁶². Станом на 06. 02. 2023 р. дані про кількість біженців з України були наступними⁶³:

- Загальна кількість в'їздів у Словаччину з України з 24. 02. 2022 р. – 1 190 689.
- Загальна кількість виїздів зі Словаччини в Україну з 24. 02. 2022 р. – 977 606.
- Загальна кількість виданих документів про тимчасовий прихисток з 01. 03. 2022 р. – 108 289.
- Загальна кількість заяв про надання притулку (азил) у 2022 р. для громадян України: 154.

Після першої хвилі кризової допомоги у перші тижні й місяці поступово було сформовано систему тривалої допомоги біженцям. Муніципалітети, неурядові та міжнародні організації, як-от: IOM, UNICEF та UNHCR та інші партнери сприяли створенню інтеграційних центрів і центрів допомоги для людей, які вирішили тимчасово або тривалий час залишитися проживати в Кошицях.

Як приклад ініціативи у сфері надання тривалої допомоги можна навести співпрацю Консорціуму партнерів,

що забезпечують роботу Інтеграційного центра Кошицького краю. Інтеграційний центр був створений як ініціатива, що продовжувала діяльність вже згаданої неформальної Платформи організації допомоги переселеним сім'ям та окремим особам з України в Кошицях. Інтеграційний центр Кошицького краю був відкритий 20. 06. 2022 р.

Інтеграційний центр був створений під егідою Кошицького самоврядного краю у приміщенні, яке надав КСК на вул. Строяренській у ближньому центрі міста. Ініціатором створення Інтеграційного центру був Фонд «DEDO»⁶⁵ у співпраці з дев'ятьма об'єднаними в консорціум організаціями. Центр надає допомогу в адміністративних питаннях (напр. заповнення бланків і заяв), допомагає зорієнтуватися на ринку праці, вирішити питання житла тощо. Працівники центру також надають юридичні консультації і психологічну підтримку. Мета – надати якомога ширший спектр допомоги в одному місці.

61 Словаччина з 1 березня надає тимчасовий прихисток громадянам України та їхнім рідним. Тут можна ознайомитися з інформацією: <https://www.minv.sk/?tlacove-spravy-6&sprava=slovensko-od-1-marca-poskytuje-docasne-utocisko-obcanom-ukrajiny-a-ich-pribuznym-k-dispozicii-je-informacny-letak> або Збільшується коло осіб, які можуть просити тимчасового прихистку в Словаччині <https://www.minv.sk/?tlacove-spravy-6&sprava=rozsiruje-sa-okruhoz-osob-k-tore-mozu-na-slovensku-poziadat-o-docasne-utocisko> від 30.4.2023 р.

62 Війна в Україні: надання тимчасового прихистку продовжено, від 30.4.2023 р. <https://www.minv.sk/?tlacove-spravy-6&sprava=vojna-na-ukrajine-poskytovanie-docasneho-utociska-sa-predlzi>, від 30.4.2023 р.3

63 Статистика МВС СР

64 Більше інфо див. на <https://www.facebook.com/ickosice> від 30.4.2023 р.

65 Spajame svoje skusenosti a know-how, v Košickom kraji bude cudzincom pomáhat Integračné centrum <https://www.nadaciadedo.sk/spajame-svoje-skusenosti-a-know-how-v-kosickom-kraji-bude-cudzincom-pomahat-integracne-centrum/> від 30.4.2023 р.

Іноземці можуть записатися на зустріч через онлайн-систему резервації, електронну пошту, по телефону або особисто в приміщенні центру. Центр співпрацює з іншими місцевими й міжнародними організаціями, що надають допомогу і підтримку біженцям з України в Кошицях. З моменту заснування його відвідало кілька закордонних делегацій як приклад унікальної співпраці багатьох організацій «під одним дахом» з метою надання тривалої інтеграційної підтримки іноземцям у місті й регіоні.

В межах Інтеграційного центру Кошицького краю діють і такі організації як «Ліга прав людини», «Mareena» та «Ľlovek v ohrození». У співпраці з Центром дослідження етнічності й культури (ЦДЕК) і Фондом Мілана Шімечки ще в травні 2022 р. вони запропонували рішення для інтеграції людей з України у Словаччині⁶⁶ і презентували їх представникам уряду, Президентові СР та Уповноваженому уряду з питань громадянського суспільства. Пропозиції були викладені у формі публікації під назвою «Інтеграція людей з України».

Приклади інших ініціатив допомоги біженцям з України в Кошицях

- Ukraine Care Centre в Університетській лікарні ім. Луї Пастера**
Протягом перших тижнів напливу біженців в Університетській лікарні ім. Л.Пастера було створено контактний центр для людей, що прибували з України. У ньому приймали лікарі, які розмовляли українською/російською мовами. На сайті лікарні була підсторінка центру й гаряча телефонна лінія.
<https://www.unlp.sk/ukraine-care-center/>
- IT MAPA – пропозиція роботи в Кошицях для українців**
Кошицька IT Valley навесні 2022 р. також брала участь в координаційних діалогах платформи організацій, які надавали допомогу біженцям з України. Крім надання допомоги з боку окремих компаній-членів кластеру, на сайті IT MAPA було створено окрему секцію з пропозиціями, які б могли зацікавити біженців з України: <https://www.itmapa.sk/sk/partneri-ua>
- Карта допомоги в Кошицях**
Організація «Східне узбережжя» створила карту допомоги Košice for Ukraine map: shorturl.at/sQZ69.
Організація «Східне узбережжя» створила карту допомоги kosicepreukrajinu.sk, Створення й ведення сайту відбувалося за співпраці міста й компанії «NESS».

66 Ponúkame návrhy riešení na integráciu ľudí z Ukrajiny na Slovensku, <https://clovekvoohrozeni.sk/ponukame-navrhy-rieseni-na-integraciju-ludi-z-ukrajiny-na-slovensku/>, Cit. 30.4.2023

- **Co-working на вул. Товаренській**

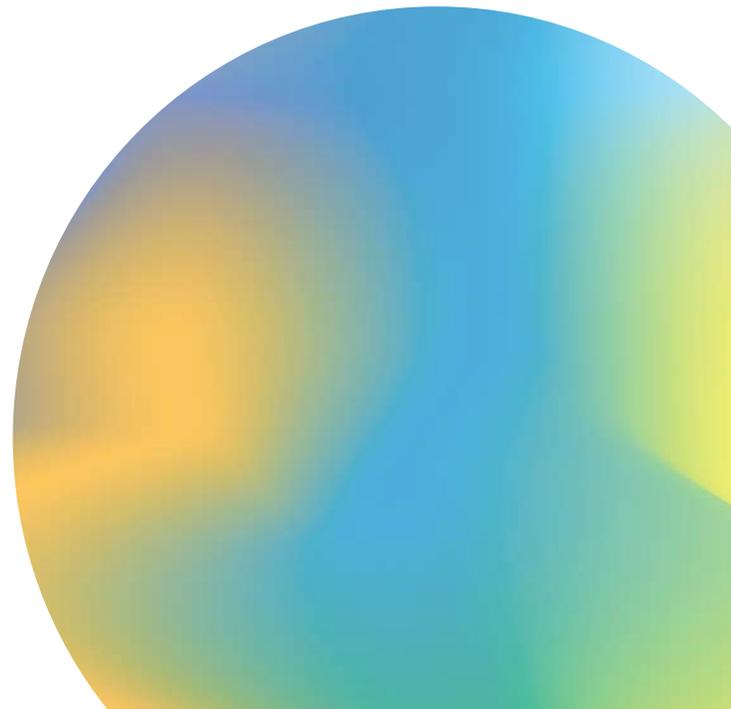
ГО «Строй», що об'єднує кошицьких представників креативної індустрії та організації у галузі культури та креативного сектору, запропонувала для біженців з України приміщення у Co-workingu «MAŠINA» на вул. Товаренській. <https://www.kcstroj.sk/masina.html>

- **Заходи для матерів з дітьми**

Протягом перших тижнів, як результат браку місць у дитсадочках і яслах, було створено Центр матері й дитини «Радість». У центрі проводилися заходи насамперед для дітей дошкільного віку, викладачі говорили українською мовою. З літа 2022 р. центр діє як незалежна громадська організація. Навколо центру згуртувалася спільнота сімей з України, які знайшли притулок у Кошицях.

<https://www.facebook.com/groups/radost.centrum/>

З тієї ж причини організація «ETP Slovensko» у співпраці з American Spaces та Державною науковою бібліотекою в Кошицях відкрила з березня доступні заходи для матерів з дітьми з України. Досвідчений соціальний працівник і педагог готували неформальну програму для дітей, створювали простір для неформальних розмов, допомагали у спілкуванні з різними інстанціями, пошуком роботи тощо. <https://www.etp.sk/ukraine>

Джерела

- Človek v ohrození (2022): Ponúkame návrhy riešení na integráciu ľudí z Ukrajiny na Slovensku, tlačová správa z 30.5.2022, uverejnená online, vid' <https://clovekvohrozeni.sk/ponukame-navrhy-rieseni-na-integraciu-ludi-z-ukrajiny-na-slovensku/>, cit. 30.4.2023
- Človek v ohrození (2022): Integrácia ľudí z Ukrajiny, návrhy riešení, dostupné na <https://clovekvohrozeni.sk/wp-content/uploads/2022/06/Integracia-ludi-z-Ukrajiny-navrhy-rieseni.pdf>, cit. 30.4.2023
- ETP Slovensko (2019): Konceptia integrácie cudzincov v meste Košice, <https://etp.sk/konceptia-integracie-cudzincov-v-meste-kosice/>, cit. 30.4.2023
- Human Right Ligue: KapaCITY – podpora integrácie cudzincov na lokálnej úrovni <https://www.hrl.sk/sk/co-robime/projekty/aktualne-projekty/kapacity-podpora-integracie-cudzincov-na-lokalnej-urovni->, cit. 30.4.2023
- KSK (2021): Spolupráca KSK na projekte KapaCITY – podpora integrácie cudzincov na lokálnej úrovni, tlačová správa z 28.12.2021, uverejnená online, vid' <https://web.vucke.sk/sk/kompetencie/regionalny-rozvoj/aktuality/spolupraca-ksk-projekte-kapacity-podpora-integracie-cudzincov-lokalnej-urovni.html>, cit. 30.4.2023
- Mesto Košice (2020): Mesto Košice má vlastnú stránku pre cudzincov, bude slúžiť ako informačné centrum, tlačová správa z 24.1.2020, uverejnená online, vid' <https://www.kosice.sk/clanok/mesto-kosice-ma-vlastnu-stranku-pre-cudzincov-bude-sluzit-ako-informacne-centrum>, cit. 30.4.2023
- MVSR (2022): Pri hraničných priechodoch s Ukrajinou začnú fungovať hotspoty pre urýchlenie administratívneho procesu prichádzajúcich z Ukrajiny, tlačová správa z 27.2.2022, uverejnená online, vid' <https://www.minv.sk/?tlacove-spravy-6&sprava=pri-hranicnych-priechodoch-s-ukrajinou-zacnu-fungovat-hotspoty-pre-urychlenie-administrativneho-procesu-prichodzich-z-ukrajiny>, cit. 30.4.2023
- MVSR (2022): Slovensko od 1. marca poskytuje dočasné útočisko občanom Ukrajiny a ich príbuzným, k dispozícii je informačný leták, tlačová správa z 2.3.2022, uverejnená online, vid' <https://www.minv.sk/?tlacove-spravy-6&sprava=slovensko-od-1-marca-poskytuje-docasne-utocisko-obcanom-ukrajiny-a-ich-pribuznym-k-dispozicii-je-informacny-letak>, cit. 30.4.2023
- MVSR (2022): Rozširuje sa okruh osôb, ktoré môžu na Slovensku požiadať o dočasné útočisko, tlačová správa z 2.3.2022, uverejnená online, vid' <https://www.minv.sk/?tlacove-spravy-6&sprava=rozsiruje-sa-okruh-osob-ktore-mozu-na-slovensku-poziadat-o-docasne-utocisko>, cit. 30.4.2023
- MVSR (2023): Vojna na Ukrajine: poskytovanie dočasného útočiska sa predĺži , tlačová správa z 20.1.2023, uverejnená online, vid' <https://www.minv.sk/?tlacove-spravy-6&sprava=vojna-na-ukrajine-poskytovanie-docasneho-utociska-sa-predlzi>, cit 30.4.2023
- Nadácia DEDO (2022): Spájame svoje skúsenosti a know-how, v Košickom kraji bude cudzincom pomáhať Integračné centrum., tlačová správa z 20.6.2022, uverejnená online, vid' <https://www.nadaciadedo.sk/spajame-svoje-skusenosti-a-know-how-v-kosickom-kraji-bude-cudzincom-pomahat-integracne-centrum/>, cit 30.4.2023

Тарас Данко⁶⁷

Огляд ситуації

За останні роки Україна досягла значного прогресу в розвитку відновлюваної енергетики. Той факт, що відновлювані джерела енергії забезпечили 8,1% або 12,8 ТВт-год виробництва електроенергії у 2021 році, є позитивною ознакою прогресу в досягненні цілей України у трансформації енергетичної галузі.

Значна частка сонячної (56%) та вітрової (33%) енергії в загальному обсязі виробництва ВДЕ в Україні свідчить про те, що країна використовує свій потенціал відновлюваної енергетики та інвестує в ці галузі. Ще 8% енергії, виробленої з ВДЕ, припадає на біомасу та біогаз, а 3% – на малі гідроелектростанції. Це можна розглядати як свідчення того, що Україна використовує широкий спектр відновлюваних джерел енергії.

Уряд має намір підтримувати розвиток цього сектору, про що свідчить наявність Національного плану дій з розвитку відновлюваної енергетики до 2030 року. У ньому передбачені як заходи щодо сприяння використанню відновлюваних джерел енергії, так і заходи щодо скорочення викидів парникових газів.

На підставі сказаного вище можна стверджувати, що в період до російського вторгнення 24 лютого 2022 року

⁶⁷ Taras Danko, PhD, Národná technická univerzita, Charkovský polytechnický inštitút, tarasdanko2010@gmail.com

**Роль суб'єктів
соціальної економіки
у вирішенні
енергетичної кризи
в Харкові**

український сектор відновлюваної енергетики був на шляху до досягнення мети – виробляти 25% енергії з відновлюваних джерел до 2035 року.

Харків, як одне з найбільших міст України, має значний потенціал для розвитку відновлюваної енергетики. У місті реалізується кілька проектів у сфері відновлюваних джерел енергії, включно з сонячними електростанціями, вітровими електростанціями та біогазовими установками. Також у місті є кілька науково-дослідних інститутів та компаній, що займаються розробкою технологій відновлюваних джерел енергії.

Результатом значної ескалації російсько-української війни, що розпочалася у 2014 році, було вторгнення Росії та окупація частини території України 24 лютого 2022 року. Вторгнення Росії в Україну мало значний вплив на енергетичну безпеку України, зокрема в регіонах, що постраждали від війни. Україна тривалий час залежала від Росії у сфері постачання енергоносіїв: природного газу, вугілля і нафти. Війна призвела до порушення транзиту газу через Україну до Європи, що вплинуло на доходи України від транзитних платежів і викликало занепокоєння щодо енергетичної безпеки європейських країн.

У результаті війни було пошкоджено й енергетичну інфраструктуру України: електростанції, лінії електропередач і газопроводи. Пошкодження призвели до відключень електроенергії та перебоїв у постачанні газу та інших видів палива, що значним чином вплинуло на енергетичну безпеку країни.

Після вторгнення Україна вжила заходів для покращення своєї енергетичної безпеки і зосередилася на зміцненні внутрішніх відновлюваних джерел енергії та диверсифікації енергопостачання. Були зроблені інвестиції в проекти сонячної та вітрової енергетики, розширення внутрішнього видобутку газу та забезпечення поставок газу з інших країн, наприклад з Польщі та Угорщини.

Економічна криза, спричинена російським вторгненням, посилила акцент на пришвидшенні енергетичної трансформації. В результаті російського вторгнення Україна намагається ще більше просувати енергетичну сталість та принципи циркулярної економіки, що вимагає значних ресурсів та зусиль. Однак війна спричинила значний економічний спад в Україні, і в багатьох секторах, включно з енергетикою, ситуація є дуже нестабільною. Водночас масовий виїзд людей та подальша гуманітарна криза, спричинена російською агресією, забирають ресурси і не дозволяють зосередитися на довгостроковій екологічній та енергетичній сталості й циркулярній економіці. Вторгнення також збільшило залежність країни від іноземної допомоги та підтримки, що може обмежити можливості інвестицій в розвиток та ініціативи зеленої економіки. Бойові дії, що тривають, завдають значних збитків навколишньому середовищу, включно з руйнуванням інфраструктури та забрудненням земельних і водних ресурсів, для повної ліквідації яких можуть знадобитися роки.

У довгостроковій перспективі вплив російського вторгнення на енергетичну безпеку України залежатиме від триваючої війни та зусиль України пом'якшити її вплив на енергетичний сектор.

Поточна енергетична криза в Україні, спричинена російським вторгненням, має також значний короткостроковий вплив на розвиток циркулярної економіки та галузь відновлюваної енергетики в Харкові. Дефіцит енергоносіїв, насамперед електроенергії, створює тиск на різні сектори, як-от: сфера публічних послуг, сільське господарство, виробництво і транспорт, що може призвести до гуманітарних проблем і уповільнення економічної активності.

Енергетична криза впливає на сектор управління відходами, оскільки відсутність енергопостачання може призвести до затримок у зборі та переробці відходів, що впливає на загальну циркулярність системи. Крім того, обмежена доступність енергії може вплинути на роботу об'єктів відновлюваної енергетики, в результаті чого може бути обмежене виробництво електроенергії з відновлюваних джерел та задоволення попиту на екологічно чисту енергію.

Це також впливає на інвестиційний клімат у галузі розвитку відновлюваних джерел енергії у Харкові. Зважаючи на поточну нестабільність у регіоні, інвестори наразі не наважуються вкладати кошти у проекти з відновлюваної енергетики. Відсутність інвестицій перешкоджає зростанню та розвитку сектору відновлюваної енергетики, що має подальший вплив на загальну циркулярну економіку регіону.

Таким чином, можна зробити висновок, що енергетична криза, спричинена російським вторгненням, має серйозні короткострокові наслідки для циркулярної економіки та сектору відновлюваної енергетики в Харкові. В основному

вони впливають на управління відходами, виробництво енергії та інвестиційні можливості. Однак слід зазначити, що ситуація є динамічною, і наразі важко передбачити повний обсяг наслідків.

З іншого боку, можна стверджувати, що довгострокові перспективи галузі відновлюваної енергетики та сектора циркулярної економіки в Харкові, а також в Україні, після закінчення війни та остаточного відновлення суверенітету України на усій її території, є позитивними.

По-перше, з поданням Україною заявки на членство в ЄС і подальшим наданням їй статусу кандидата на вступ до ЄС, підтримка та інвестиції ЄС у розвиток галузі відновлюваної енергетики та циркулярної економіки в країні, ймовірно, зростуть. Це може включати фінансування досліджень і розробок нових технологій, фінансування інфраструктурних проектів, таких як об'єкти виробництва енергії з відновлювальних джерел та об'єкти управління відходами.

По-друге, необхідність відбудови та модернізації інфраструктури країни після війни може створити можливості для впровадження принципів циркулярної економіки в проектування та будівництво нових будинків і транспортних систем. Наприклад, використання перероблених матеріалів у будівництві, впровадження енергоефективних будівельних конструкцій та популяризація громадського транспорту і велосипедного руху можуть сприяти створенню більш сталої та циркулярної економіки.

Водночас більша поінформованість та занепокоєння щодо екологічних проблем, включно із зміною клімату та

забрудненням, з високою ймовірністю підвищать попит на відновлювану енергію та сталі практики в Україні. Оскільки споживачі краще розуміють вплив своїх дій на навколишнє середовище, попит на товари та послуги, які виробляються та надаються з використанням сталих методів, може зрости.

Загалом можна стверджувати, що хоч війна, без сумніву, негативно вплинула на галузь відновлюваної енергетики та циркулярну економіку в Харкові, є підстави для оптимізму щодо довгострокових перспектив сталого розвитку в Україні. Однак для забезпечення сталого росту та розвитку «зеленої» економіки в Харкові необхідні постійні інвестиції та політична підтримка.

Роль неурядових організацій у вирішенні ситуації

З огляду на виклики, які наразі стоять перед сектором відновлюваної енергетики в Харкові, було визначено заходи, спрямовані на довгостроковий розвиток сектору відновлюваної енергетики, над реалізацією яких повинні б зосередитися місцеві зацікавлені сторони, включно із суб'єктами соціальної економіки та органами місцевого самоврядування. Це такі:

1. **Диверсифікація джерел енергії:** З огляду на поточну енергетичну кризу та залежність від імпорту енергії важливо диверсифікувати джерела енергії для забезпечення більшої енергетичної безпеки. Це має включати інвестиції в різні відновлювані джерела

енергії, такі як сонячна енергія, енергія вітру, гідроенергія та енергія біомаси.

2. **Сприяння енергоефективності:** Сприяння заходам для підвищення енергоефективності в будівлях і промисловості може допомогти зменшити попит на енергію, а отже пом'якшити вплив енергетичної кризи. Муніципалітети та суб'єкти соціальної економіки можуть надати стимули та підтримку для підвищення енергоефективності будівель – ізоляція, ефективне освітлення та систем HVAC (опалення, вентиляція та кондиціонер).
3. **Півищення практики циркулярної економіки:** Циркулярна економіка може допомогти зменшити кількість відходів, сприяти ресурсоефективності та створити економічні можливості. Місцеві органи влади та суб'єкти соціальної економіки можуть просувати практики циркулярної економіки, такі як переробка, компостування та ініціативи зі скорочення відходів.
4. **Сприяння інноваціям та дослідженням:** Інвестиції в інновації та дослідження можуть допомогти розробити нові технології та методи для відновлюваної енергетики та циркулярної економіки. Місцева влада може підтримувати дослідницькі партнерства між університетами та бізнесом, тоді як суб'єкти соціальної економіки можуть надавати фінансування інноваційним проектам.
5. **Запровадження законодавчих змін:** Запровадження законодавчих змін, які сприяють розвитку відновлюваної енергетики та циркулярної економіки,

може допомогти створити сприятливе регуляторне середовище. Місцеві зацікавлені сторони та суб'єкти соціальної економіки можуть співпрацювати з політиками для просування законодавства на підтримку розвитку відновлюваної енергетики та циркулярної економіки.

Передумови для реалізації цих кроків такі:

1. **Політична стабільність і безпека в регіоні:** Першою передумовою для будь-яких значущих дій є політична стабільність і безпека в регіоні. Оскільки тривале російське вторгнення в Україну підірвало економічний розвиток та інвестиції, стабільність і безпека мають бути забезпечені як основна передумова істотного прогресу.
2. **Чітка нормативно-правова база:** Співпраця між публічними та приватними суб'єктами має ключове значення для розвитку сектору відновлюваної енергетики. Така співпраця може допомогти залучити інвестиції, обмінятися фаховим досвідом та ефективно використовувати ресурси.
3. **Чітка нормативно-правова база:** Для розвитку сектору відновлюваної енергетики необхідна чітка та стабільна нормативно-правова база. Це включає політику підтримки розвитку технологій у сфері відновлювальних джерел енергії, стимули для інвестицій та прозорі правила для розвитку проектів.
4. **Доступ до фінансування:** Для розвитку галузі відновлюваної енергетики доступ до фінансування має вирішальне значення. Публічні та приватні фінансові

механізми можуть допомогти мобілізувати ресурси, зменшити ризики та підтримати інвестиції у проекти в галузі відновлюваної енергетики.

Щоб узгодити місцеві пріоритети з національними цілями, зацікавлені сторони на місцях повинні співпрацювати з відповідними державними організаціями та політиками. Це має бути участь у політичних консультаціях, надання відгуків щодо законодавчих ініціатив та просування законодавчих змін, які сприятимуть розвитку сектору відновлюваних джерел енергії.

Щоб залучити знання, технічні навички та інвестиції з ЄС, місцеві зацікавлені сторони, включно із суб'єктами соціальної економіки та місцевими органами влади, повинні вивчити можливості для партнерства і співпраці з розташованими в ЄС організаціями, як-от: університети, науково-дослідні інститути та приватні компанії. Щоб отримати доступ до фінансування досліджень та інновацій, вони також можуть використовувати наявні механізми фінансування ЄС, наприклад програму Horizon Europe. Також місцеві зацікавлені сторони повинні розглянути можливість участі в ініціативах Європейського Співтовариства, таких як Європейський зелений курс, що надає можливості для співпраці та фінансування ініціатив зі сталого розвитку.

Для полегшення діалогу та співпраці між усіма зацікавленими сторонами важливо створити платформу для спілкування і співпраці. Це може означати створення робочої групи зацікавлених сторін – представників

сектору відновлюваної енергетики, органів місцевого самоврядування, суб'єктів соціальної економіки, державних організацій та організацій громадянського суспільства.

Створення такої платформи може стати відправною точкою для розкриття потенціалу відновлюваних джерел енергії в Харкові. З метою створення і функціонування такої платформи заснована у 2020 р. ГО «Українсько-словацький дім» запропонувала у січні 2023 р., план дій, спрямований на:

1. Створення коаліції зацікавлених сторін – місцевий бізнес, університети, державні організації, суб'єкти соціальної економіки та неурядові організації, – що буде спрямована на підтримку ініціатив у сфері відновлюваних джерел енергії та циркулярної економіки в Харкові з акцентом на залучення інвестицій та досвіду ЄС.
2. Сприяння діалогу й співпраці між зацікавленими суб'єктами з метою підтримки розвитку проектів у сфері відновлюваних джерел енергії та циркулярної економіки.
3. Забезпечення технічної експертизи та підтримки зацікавлених суб'єктів, які планують працювати над розвитком проектів у сфері відновлюваної енергетики та циркулярної економіки.

З огляду на тісні зв'язки з муніципалітетом Харкова, Почесним консулом Словацької Республіки в Харкові та «УКРЕНЕРГО» – Управлінням з ідентифікації та протидії загрозам об'єктам критичної інфраструктури,

ГО «Українсько-словацький дім» може забезпечити формування платформи. ГО «Українсько-словацький дім» була створена в межах проекту «Міста в розширеному європейському просторі: спільний розвиток потенціалу державних установ шляхом словацько-українського транс-кордонного співробітництва та підвищення доброчесності в державних справах (СЕЕА)» в рамках програми «Транскордонне співробітництво / доброчесне ведення публічних справ, відповідальні установи, прозорість». Організація бере активну участь у реалізовуваних в межах проекту заходах. ГО «Українсько-словацький дім» була співорганізатором міжнародного форуму «Україна –Словаччина 2021: Авіація та космонавтика. Високоточне машинобудування. Питання та перспективи промислової співпраці», який відбувся у Братиславі 21 – 22. 09. 2021 р. Це важливий захід, на якому обговорено потенціал транс-кордонного співробітництва між Україною та Словаччиною у сфері авіаційної та машинобудівної промисловості. Цей досвід може стати хорошою основою для майбутніх зусиль, спрямованих на підтримку розвитку відновлюваних джерел енергії та енергетичної сталості в Харкові та усій Україні.

Актуальні результати співпраці неурядової організації із муніципалітетом

Безпосереднім результатом роботи ГО «Українсько-словацький дім», що прагне пом'якшити наслідки кризової ситуації, є перелік визначених для створення коаліції відновлюваної енергетики в Харкові кроків, як-от:

1. Створення попередньої основи для розвиненої екосистеми відновлюваної енергетики в Харкові.
2. Ідентифікація і огляд зацікавлених сторін у галузі відновлюваної енергетики в Харкові.
3. Проведення консультацій із зацікавленими сторонами з метою визначення спільних цілей і завдань.
4. Аналіз європейської екосистеми відновлювальної енергетики і можлива стратегія її залучення.
5. Розробка плану діалогу і співпраці для коаліції відновлюваної енергетики у Харкові.
6. Проведення семінарів і тренінгів для розбудови потенціалу місцевих підприємств, університетів та державних організацій у галузі відновлюваної енергетики й циркулярної економіки.
7. Організація навчальних візитів у країни ЄС з метою ознайомлення з передовими поступами у галузі розвитку відновлюваних джерел енергії.
8. Проведення дослідження й аналізу з метою визначення можливих джерел фінансування ЄС для проектів у галузі відновлюваної енергетики в Харкові та консультування зацікавлених сторін у питанні отримання доступу до цих фондів.

9. Розробка плану розвитку відновлюваних джерел енергії в Харкові.
10. Сприяння партнерству між місцевими підприємствами, університетами та установами ЄС з метою трансферу технологій та обміну знаннями.
11. Просування таких законодавчих змін на національному рівні, які сприятимуть розвитку відновлюваної енергетики та циркулярної економіки в Харкові.

Відповідно до цього плану ГО «Українсько-словацький дім» запропонувала муніципалітету попереднє бачення розвиненої екосистеми відновлюваних джерел енергії в Харкові, що складається з таких пунктів:

1. Створена інфраструктура. Добре розвинена енергетична інфраструктура, включно з системами передачі та розподілення, може сприяти інтеграції відновлюваних джерел енергії в мережу.
2. Технологічні інновації. Розвиток і впровадження інновативних технологій, таких як системи накопичення енергії і технології розумних мереж, може покращити ефективність і надійність систем відновлюваної енергетики.
3. Поінформованість і залучення громадськості. Розуміння в суспільстві та громадська підтримка відновлюваної енергетики сприятиме попиту на зелені рішення і заохоченню інвестувати в дану галузь.
4. Співпраця і партнерство. Співпраця між зацікавленими сторонами: промисловістю, владою, академічними установами, громадським і

неприбутковим сектором може сприяти залученню інновацій і сформувати сприятливе середовище для розвитку відновлюваних джерел енергії.

5. Сприятливе законодавство. Законодавче середовище, що стимулює розвиток і впровадження технологій у галузі відновлюваної енергетики: викуп енергії за «зеленим» тарифом, податкові пільги та чистий облік енергії може сприяти залученню інвестицій та розвитку галузі відновлюваної енергетики.

16. 12. 2022 р. мер Харкова Ігор Терехов та архітектор Норман Фостер презентували деталі нового генерального плану відновлення Харкова. В цьому контексті ГО «Українсько-словацький дім» та міська рада міста обговорюють пропонуване бачення розвитку екосистеми відновлюваної енергетики в Харкові. Узгодження дій коаліції з питань відновлюваної енергетики та генерального плану відновлення Харкова було б корисним, бо це може сприяти інтеграції розвитку інфраструктури відновлюваної енергетики у загальний процес урбаністичного планування міста. Узгодження з генпланом допоможе уникнути конфлікту з іншими пріоритетами і проектами розвитку Харкова і забезпечить підтримку з боку місцевого самоврядування та інших зацікавлених сторін.

Задля досягнення цілей «Українсько-словацький дім» почав визначати та збирати інформацію про зацікавлені сторони у галузі відновлюваної енергетики в Харкові, які було розподілено на такі категорії:

1. Енергетичні компанії. Ці компанії відповідають за виробництво та розподіл відновлюваної енергії в Харкові. Це можуть бути великі енергетичні компанії та невеликі локальні постачальники енергії.
2. Урядові організації. Місцеві й національні урядові організації відповідають за формування законодавства, що сприятиме розвитку відновлюваної енергетики в Харкові. Також вони надають кошти і формують стимули на підтримку впровадження відновлюваних джерел енергії.
3. Екологічні організації. Вони працюють над більшою поінформованістю про переваги відновлюваної енергетики та просувають законодавство, що сприяє розвитку галузі. Ці організації також активні у сфері інформування громадськості про вплив використання енергії на навколишнє середовище.
4. Академічні установи. Університети й науково-дослідні установи відіграють вирішальну роль у розвитку нових технологій, поступів виробництва та розподілу енергії з відновлюваних джерел. Також вони забезпечують фаховий супровід і навчання спеціалістів у галузі відновлюваної енергетики.
5. Споживачі. Споживачі енергії в Харкові відіграють важливу роль в екосистемі відновлюваної енергетики. Вони можуть обирати купівлю енергії з відновлюваних джерел у постачальників енергії або встановити власні системи виробництва енергії з відновлюваних джерел, як-от: сонячні панелі або вітрові турбіни.

6. Промисловість. Промисловий сектор у Харкові може бути значним споживачем енергії, а розвиток систем відновлюваної енергетики дозволить зменшити витрати на енергію і підвищити сталість.
7. Місцеві громади. Місцеві громади у Харкові можуть відігравати важливу роль в екосистемі відновлюваної енергетики, долучаючись до розвитку проектів з відновлюваної енергетики, беручи участь у локальних енергетичних ініціативах та сприяючи впровадженню технологій відновлювальних джерел енергії.
8. Розробники і постачальники рішень у галузі відновлювальних джерел енергії: Ці компанії відповідають за проектування і впровадження систем відновлювальних джерел енергії, як-от: сонячні панелі, вітрові турбіни й геотермальні системи. Розробники і постачальники рішень у галузі ВДЕ можуть співпрацювати з низкою зацікавлених сторін: енергетичними компаніями, урядовими організаціями, академічними установами та місцевими громадами з метою сприяння розвитку й впровадженню відновлювальних джерел енергії в Харкові. Також вони можуть співпрацювати з фінансовими установами з метою забезпечення фінансування проектів відновлювальної енергетики та з постачальниками накопичення енергії з метою інтеграції відновлювальної енергії у мережу.

Бажання долучитися до ініціативи на даний час виявили насамперед установи, які можуть стати наріжним каменем екосистеми відновлювальної енергетики в Харкові.

Це такі установи:

1. Харківський енергетичний кластер (ХЕК). ХЕК – це державно-приватне партнерство, що сприяє об'єднанню енергетичних компаній, академічних установ та урядових організацій з метою розвитку відновлювальних джерел енергії в Харкові. Вони працюють над створенням сприятливого середовища для відновлювальної енергетики і формують платформу для співпраці й обміну досвідом серед зацікавлених сторін.
2. Харківський кластер машинобудування, автоматизації та машин ІАМ. Сектор відновлюваної енергетики тісно пов'язаний з розробкою та впровадженням нових технологій, тому фахові знання і ресурси цього кластеру важливі для визначення і впровадження інноваційних рішень у сфері відновлюваної енергетики. Кластер надаватиме технічну підтримку та консультації місцевим підприємствам та організаціям, які займаються відновлюваними джерелами енергії, а також сприятиме обміну знаннями та трансферу технологій між місцевими та міжнародними партнерами.
3. Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (НТУ «КПІ»). Це один з провідних технічних університетів України. Тут проводяться наукові дослідження і забезпечується фахова підготовка у галузі технологій відновлювальної енергетики. Університет співпрацює з галузевими партнерами у сфері розробки інновативних рішень для галузі відновлюваної енергетики.

4. Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна та Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця. Ці університети мають для діяльності коаліції значні ресурси з розбудови потенціалу й фахової підготовки, вони надають консультації з питань розвитку політики і зусиль просування інтересів.

Дану ініціативу підтримала низка інших організацій, серед яких можна назвати такі:

1. Неурядові організації. Національна науково-технологічна асоціація України, Українська асоціація розвитку менеджменту та бізнес-освіти, Асоціація професіоналів з комерціалізації технологій України, Українська асоціація бізнес-інкубаторів та інноваційних центрів. Ці організації представляють різні сфери діяльності: науку й техніку, менеджмент і бізнес-освіту, комерціалізацію технологій. Отже, вони можуть надати важливу основу та рекомендації для розвитку політики і просування інтересів у контексті відновлювальної енергетики. Вони можуть допомогти у розбудові потенціалу й у фаховій підготовці коаліції, а таким чином сприяти розвитку вмінь і навичок, необхідних для розвитку відновлювальної енергетики в регіоні. Крім того, ці організації можуть сприяти обміну досвідом і співпраці зацікавлених сторін, сприяючи таким чином інноваціям та перевіреним поступам у галузі відновлювальної енергетики.
2. Науково-дослідні центри. Інститут проблем

машинобудування ім. А.М. Підгорного НАН України, Науковий парк «Наукоград-Харків», R & D centrum Engineering Invest IF GmbH. Такі центри відіграватимуть важливу роль у сприянні інноваціям, наданні технічної допомоги і тестових установок, у підтримці безпеки та стійкості інфраструктури відновлювальної енергетики та сприянні трансферу технологій між локальними і міжнародними партнерами.

3. Промислові споживачі. Інноваційний аерокосмічний кластер «Мехатроніка» у Харкові. Оскільки компанії, які входять до цього кластера, зацікавлені у впровадженні сталих практик у своїй діяльності, цей кластер представляє рішення промислових споживачів у галузі відновлювальних джерел енергії в Харкові та в Україні. Також є потенціал для співпраці та міжгалузевих партнерств між Інноваційним аерокосмічним кластером «Мехатроніка» і компаніями, що працюють в галузі відновлювальної енергетики в Харкові та всій Україні. Мета співпраці – вивчити способи інтеграції рішень з відновлювальної енергетики в авіаційну промисловість.

Сьогодні ГО «Українсько-словацький дім» продовжує аналізувати важливі зацікавлені суб'єкти екосистеми відновлюваної енергетики в Харкові. Передусім увага зосереджена на енергетичних компаніях, державних організаціях, екологічних організаціях, споживачах, промисловості, суб'єктах соціальної економіки, місцевих громадах та запропонованих компаніями рішеннях у галузі відновлюваної енергетики.

Роль неурядової організації у розбудові екосистеми відновлювальної енергетики в Харкові

У подальшому ГО «Українсько-словацький дім» планує продовжити аналіз зацікавлених сторін у Харкові, розбудувати відносини з муніципалітетом, знайти партнерів на національному рівні та в ЄС, отримати фінансування та формувати мережу коаліції.

Співпраця ГО «Українсько-словацький дім» з норвезьким науково-дослідним центром «NORCE» має потенційні переваги для розбудови коаліції відновлювальної енергетики в Харкові:

- ознайомлення з передовим досвідом: в межах співпраці можна отримати важливі знання про впроваджені у Норвегії успішні практики й підходи у розвитку відновлювальної енергетики. Ці практики можна адаптувати й застосувати у Харківській області;
- налагодження контактів: в межах співпраці члени коаліції матимуть нагоду налагодити контакти з норвезькими фахівцями у галузі відновлювальної енергетики і можливість започаткувати нові партнерства або співпрацю;
- ознайомлення з новими технологіями: в межах співпраці можуть бути презентовані нові й інновативні технології відновлювальної енергетики, що розроблені й використовуються у Норвегії. Це спонукатиме коаліцію досліджувати нові технології або застосувати їх у своїх проектах з відновлювальної енергетики.

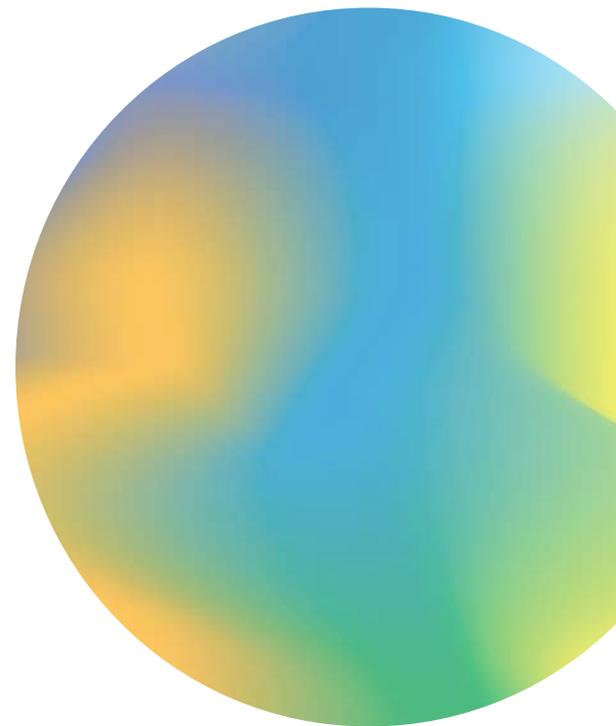
- ідеї: співпраця може слугувати джерелом натхнення та мотивації для членів коаліції. Нова інформація про успішні проекти й ініціативи у галузі відновлювальних джерел енергії в іншій країні може активізувати й заохотити членів коаліції продовжувати роботу й шукати нових можливостей.

Громадська організація «Українсько-словацький дім» також була одним з організаторів міжнародного форуму «Дні Харкова у Словаччині», що відбувся на початку 2024 р. В межах форуму було обговорено важливі теми, що стосуються транскордонного співробітництва, авіації, енергетичної безпеки та гуманітарних питань. Серед пріоритетів форуму – енергетична безпека як запорука глобальної безпеки в Європі. Мета заходу – обмін думками та кращими практиками між Харковом і партнерами зі Словаччини та сусідніх країн ЄС задля сприяння потенційній співпраці й формуванню партнерств. Місто Харків на форумі презентувало свої сильні сторони й досягнення у різних сферах, що може привабити інвесторів, партнерів і гостей.

Підсумок

ГО «Українсько-словацький дім» загалом має хороші перспективи, щоб відігравати в Харкові ключову роль у створенні й функціонуванні майбутньої екосистеми відновлювальної енергетики. Організація активно долучається до

формування коаліції та аналізу й пошуку зацікавлених суб'єктів, розбудовує відносини з місцевою владою, налагоджує контакти з партнерами на національному рівні та в ЄС, отримує фінансування та працює над формуванням мережі. Крім того, організація долучилася до проведення важливого міжнародного форуму, в якому обговорено актуальні теми енергетичної безпеки, транскордонного співробітництва та гуманітарні питання. На підставі сказаного вище «Українсько-словацький дім» можна вважати ключовим гравцем у майбутній екосистемі відновлювальної енергетики в Харкові. Організація допомагає впроваджувати зміни, формувати партнерства та сприяти інноваціям. Успішна реалізація проєктів у галузі відновлювальної енергетики в Харкові та області допоможе не тільки подолати наявну енергетичну кризу, але й сприятиме розбудові сталої енергосистеми в Україні, що можна вважати вирішальним кроком до забезпечення енергетичної безпеки й незалежності, зменшення залежності від імпорту викопних палив і пом'якшення впливу майбутніх енергетичних шоків. Зусилля ГО «Українсько-словацький дім» сприяти розвитку екосистеми відновлювальної енергетики в Харкові мають важливе значення для досягнення цих цілей і підтримки сталого розвитку в регіоні.

Досвід прийому біженців з України в Норвегії на прикладі міста Алта

Бард Картвейт і Вігдіс Нігард⁶⁸

Вступ

24 лютого 2022 р. Росія розпочала повномасштабне вторгнення в Україну. Протягом наступних шести місяців майже 7 мільйонів українців покинули країну, шукаючи безпеки в інших частинах Європи. Крім того, ще мільйони людей стали внутрішньо переміщеними особами, тобто людьми, які покинули свої домівки, але залишилися на території України.

У відповідь на війну 4 березня Рада ЄС затвердила Директиву про тимчасовий захист, а це означало, що більшість людей, які тікали від війни, отримали захист без оцінки їхньої індивідуальної ситуації. 11 березня 2022 р. Норвегія долучилася до інших країн ЄС у застосуванні статті 34 Закону «Про імміграцію», надаючи тимчасовий колективний захист українцям, які просили притулку в Норвегії.

Протягом наступних місяців, коли сусідні країни приймали стрімко зростаючу кількість біженців з України, у Норвегії панувала велика невизначеність щодо кількості людей з України, які шукали допомоги в Норвегії. До серпня 2022 р. Норвегія прийняла 24 000 біженців, які тікали від війни в Україні. Хоча це була менша кількість, ніж очікувалося, але порівняно з попередніми роками, коли

68 Bård Kårtveit i Vigdis Nygaard, NORCE Norwegian Research Centre AS, www.norceresearch.no

в Норвегії подавали від 1400 до 2300 заяв на отримання притулку.⁶⁹ це було значне зростання. Станом на березень 2023 року приблизно 42 000 українців подали заявки на отримання притулку в Норвегії, серед них приблизно 19 500 жінок, 9 500 чоловіків і 13 500 дітей.⁷⁰

Українці, які звертаються за колективним захистом відповідно до ст. 34 Закону «Про імміграцію», згідно з норвезьким законодавством не вважаються біженцями⁷¹, оскільки статус біженця вимагає індивідуальної оцінки кожного випадку (див. Закон «Про імміграцію», стаття 28). Як біженці з тимчасовим колективним захистом українці, які приїжджають до Норвегії, отримують дозвіл на проживання на один рік. Як на біженців на них поширюється програма поселення, в межах якої вони можуть отримати допомогу у пошуку житла та мають право на певні виплати і послуги в населеному пункті, де їх розмістили.

Біженці з України, які приїжджають до Норвегії, перебувають за інших умов, ніж інші групи біженців. Перш за все, вони мають безвізовий в'їзд у Шенгенську зону і право перебування тут до 90 днів протягом будь-якого 180-денного періоду. Таким чином, вони можуть вибрати у якій країні подати заяву про отримання притулку і не повинні реєструватися відразу після прибуття до Норвегії. По-друге, на відміну від інших груп біженців, більшість українців, які приїжджають в Норвегію та інші країни

Європи, становлять жінки та діти, оскільки більшість чоловіків боездатного віку (18 – 60 років) змушені залишатися в Україні. По-третє, українці отримують тимчасовий колективний захист, тому більшість заяв може бути оформлено швидше, ніж у випадку індивідуальної оцінки заяви про надання притулку. Зрештою, багато біженців з України мають уже певні контакти в Норвегії, що дозволяє їм знайти житло поза межами звичайної системи прийому іноземців.

Розміщення у Норвегії

У Норвегії традиційно застосовується т. зв. модель розміщення, в межах якої шукачі притулку розподіляються між містами на підставі домовленостей між державлою і органами місцевої влади. Міста при цьому мають право вето у рішенні про те, скільки біженців вони приймуть. У випадку біженців з України на підставі згаданих домовленостей розміщували значно більші групи людей. А завдяки пришвидшеному процесу подання заяви для біженців з України питання розміщення поставало набагато швидше, аніж у випадку інших груп біженців.

Через велику хвилю біженців Норвегія була змушена підготуватися до більшої кількості поданих заяв, ніж влада звикла розглядати протягом року. Протягом перших шести місяців після російського вторгнення були запровадженні зміни до законодавства та нові норми, щоб адаптуватися до нової ситуації.

69 UDI, 2022

70 <https://www.nrk.no/nyheter/flyktninger-fra-ukraina-1.15912060>

71 Попри це, для простішого викладу матеріалу будемо в тексті вживати термін «біженець».

Однак основний процес від прибуття до реального розміщення не змінився і складається з чотирьох етапів:

- 1) попередня реєстрація; 2) процес подання заявки;
- 3) процедура до розміщення та 4) офіційне розміщення.

Всупереч тому, що біженці з України не повинні були подавати заяву про захист відразу після прибуття в країну, першу фазу процесу становила реєстрація. В межах цього етапу біженці намагалися зорієнтуватися, а ті, хто мали в Норвегії якісь контакти, прагнули з'ясувати, чи існує спосіб, щоб залишитися в Норвегії без проходження офіційної процедури отримання притулку. Після реєстрації і подання заяви про захист біженці повинні пройти наступний етап процесу – подання заяви на поселення. В межах цього етапу вони очікують на рішення про розміщення в країні.

Реєстрація і заява про колективний захист

З 2020 року реєстрація заяв про надання притулку відбувається у Національному центрі прибуття в Роде (на південь від Осло). Реєстрацію проводять представники Національної служби імміграційної поліції (NPIS). На відміну від більшості шукачів притулку українцям не була потрібна віза для в'їзду в Норвегію, проте приїзд великої кількості біженців з України призвів до багатьох змін у процесі реєстрації заявників. Міністерство юстиції вирішило децентралізувати процедуру реєстрації, вона стала можливою у восьми поліцейських округах у цілій країні. Національний центр прибуття в Роде все ще служить для реєстрації осіб, які перебувають у друзів або сім'ї у південно-східній частині Норвегії, та осіб, які не мають житла і будуть скеровані на проходження звичної процедури прийому.

Після реєстрації заяви про захист у поліції вона буде розглянута Директоратом у справах іноземців (ДСІ). У випадку більшості заявників з України індивідуальна співбесіда про надання притулку не проводиться, лише перевірка наявності громадянства і проживання в Україні до 24 лютого 2022 р. Завдяки такій спрощеній процедурі процес отримання захисту проходить швидко, зокрема якщо заявник має біометричний паспорт.

Проживання в центрах термінового розміщення

Від моменту подання заяви про надання притулку і до розміщення в конкретному населеному пункті/місці біженці можуть жити в центрах термінового розміщення. Заявники не зобов'язані проживати в цьому центрі, і якщо вони приймуть таке рішення, то втрачають доступ до безкоштовного проживання і кишенькових грошей. Центри термінового розміщення формально належать до ДСІ, проте їх функціонування забезпечують приватні компанії, неурядові організації або міста. Найбільшими з них є приватні фірми «Link» і «Hego». Окремі центри відрізняються за розміром, плануванням та місцем розташування у різних частинах Норвегії. Коли виникла потреба збільшити кількість місць у центрах, ДСІ провів конкурс, у якому нові та теперішні організатори роботи центрів термінового розміщення могли подати заявку на контракт про відкриття нових, екстрених центрів термінового розміщення. До останніх належать і готелі, які використовуються у випадку масового прибуття біженців. Важливо, щоб у цих екстрених центрах термінового розміщення було забезпечене гідне проживання, оскільки у деяких випадках біженці змушені провести в них три-валлий відрізок часу. У листопаді 2022 р. середній період очікування від моменту особистої співбесіди до офіційного розміщення в населеному пункті складав приблизно шість тижнів.⁷²

72 Taraku & Halse 2022

73 Hernes et.al. 2022, 40–41

Альтернативне місце проживання (АМОТ)

Здебільшого першими біженцями з України були ті, хто мав у Норвегії сім'ю або друзів, вони в них залишалися. Опитування біженців з України, які приїхали в період від лютого до серпня 2022 р., свідчить, що 65% з них мали у Норвегії якісь контакти (сім'я, друзі й знайомі, професійні контакти тощо). Понад 30% опитаних мали в Норвегії родину, а приблизно 20% – друзів. Лише третина з-поміж перших прибулих не мали у Норвегії нікого із знайомих.⁷³ З огляду на дефіцит відповідних місць для прийому біженців на початковому етапі Міністерство юстиції видало 16 березня 2022 р. рекомендацію щодо розширення системи «альтернативного місця проживання» (АМОТ). АМОТ – це система, що дозволяє особам, які подали заяву на отримання притулку, жити поза центрами термінового розміщення, однак при цьому мають бути дотримані чіткі критерії подання заяви. До війни в Україні ця система не була надто поширеною. В межах системи АМОТ відповідальність за заявника бере на себе муніципалітет, у якому проживає шукач притулку. Муніципалітет може прийняти таку відповідальність або відмовитися. Якщо муніципалітет на себе такої відповідальності не бере, то у випадку потреби фінансової або іншої форми допомоги шукач притулку повертається назад до центру термінового розміщення.

Біженці з України, які знайшли житло в населеному пункті у членів сім'ї, інших приватних осіб або в гуртожитках від волонтерських організацій чи населеного пункту,

що не належать до структури центру термінового розміщення, могли подати заяву про реєстрацію АМОТ у даному населеному пункті. Якщо муніципалітет прийняв дану особу на АМОТ, то він ставав за неї відповідальним. Для відшкодування витрат, пов'язаних з перебування цієї особи в муніципалітеті, останній отримує дотацію від ДСІ. Якщо дана особа не в стані повністю або частково утримувати себе за рахунок власного доходу, то муніципалітет виплачує їй фінансову допомогу для покриття витрат на життя.

Координація розміщення між державою і муніципалітетами

Норвегія впроваджує модель контрольованого розміщення, в межах якої біженців розміщують у муніципалітетах на основі угод між державою та органами місцевого самоврядування. Держава (через IMDi) звертається до норвезьких муніципалітетів із запитом на поселення. Інтенсивність запитів зумовлена прогнозом кількості біженців, які потребуватимуть розміщення в наступному році.

Після цього місцева влада вирішує, чи бажає вона розмістити у себе біженців і скільки. У зв'язку з прибуттям біженців з України муніципалітети зазвичай позитивно відповідають на запити IMDi. У багатьох випадках окремі муніципалітети навіть пропонували розмістити більшу

кількість біженців, ніж було в запиті від IMDi. Ці рішення були підкріплені загальним позитивним ставленням жителів Норвегії до біженців з України.⁷⁴

Для отримання права на фінансову допомогу та включення до програми в'їзду, біженці повинні бути розміщені на підставі угоди про розміщення між IMDi та окремими муніципалітетами. В останні роки норвезька система також підтримує т. зв. незалежне проживання, в межах якого біженці самі знаходять житло, хоч вони все одно повинні подати заяву на офіційне розміщення до відповідного муніципалітету, щоб зберегти право на фінансову допомогу та включення до програми розміщення. Якщо муніципалітет погоджується розмістити біженця, він контактує IMDi та укладає офіційну угоду про розміщення. Проте практика окремого розміщення не була поширеною до прибуття біженців з України, і багато муніципалітетів раніше не приймали біженців шляхом такого проживання.⁷⁵

Як уже зазначалося, порівняно з іншими шукачами притулку, біженці з України у період до розміщення значно більшою мірою жили поза норвезькою системою прийому біженців. Вони проживали або приватно, без державної допомоги, або реєструвалися через систему АМОТ. Багато біженців з України, які не залишилися в центрах термінового розміщення у зв'язку з наявністю друзів/знайомих, були в прямому контакті з муніципалітетом щодо можливого розміщення у ньому. Деякі знайшли житло самостійно або через своїх знайомих, іншим знайти житло на більш тривалий період допоміг муніципалітет.

74 Brekke & Fladmoe 2022, 81–84

75 Søholt a Dyb, 2021

У багатьох випадках процес розміщення проходив у діалозі між біженцями (або їхніми помічниками) та муніципалітетом, не за традиційною процедурою розміщення, коли IMDi розподіляє біженців у муніципалітет. Для офіційного розміщення біженця в даному населеному пункті, його права на фінансову допомогу й включення до програми в'їзду, муніципалітет та IMDi згодом повинні укласти договір про офіційне розміщення.

З огляду на різні можливості проживання на етапі перед розміщенням, існує кілька способів офіційного розміщення у даному населеному пункті. Біженці з інших країн здебільшого проходили «традиційний шлях» і проживали в центрі термінового розміщення до моменту розміщення в певному населеному пункті через IMDi. Біженці з України здебільшого використовували альтернативні шляхи для розміщення.

Програма в'їзду

Біженці віком від 18 до 55 років, які отримують тимчасовий колективний захист і проживають у населеному пункті на підставі договору з IMDi, мають право участі у т. зв. Програмі в'їзду. Це освітня програма, спрямована на підготовку біженців до ринку праці або навчання у Норвегії. Програма передбачає базову мовну та професійну підготовку, однак для біженців з України мовна підготовка є коротшою і триває один рік – відповідно до терміну їхнього першого дозволу на проживання. На відміну від

інших біженців, у випадку біженців з України мовна підготовка може включати й вивчення англійської мови. Участь у вступній програмі є добровільною, біженці з України не мають можливості відвідувати курси громадянської освіти, вони не повинні проходити й інші обов'язкові курси.

Однак, якщо у них є діти, вони повинні пройти курс консультування для батьків. На відміну від інших груп біженців, українські біженці можуть пройти початкову програму лише частково, і якщо вони виходять з програми, то не втрачають можливості згодом повернутися. Жодна інша група біженців не має такої можливості.

До кінця 2022 року в Норвегії оплачувану роботу знайшло 9,2% біженців з України. З огляду на факт, що більшість з них приїхала після червня 2022 року і що більшість біженців у продуктивному віці відвідує однорічну програму в'їзду, це досить висока цифра.⁷⁶

Освіта українських дітей

Кожна дитина шкільного віку, яка ймовірно залишиться в Норвегії принаймні три місяці, має право на освіту в Норвегії, незалежно від її статусу проживання та обставин. Цим правом слід скористатися якнайшвидше, але не пізніше одного місяця від моменту прибуття в Норвегію.

76 <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/sysselsetting/statistikk/sysselsetting-blant-innvandrere-registerbasert/artikler/sysselsettingen-blant-innvandrere-var-uendret-i-2022>

Діти віком від 6 до 16 років зобов'язані відвідувати початкову або середню школу.

Українські діти відвідують школу та навчаються за норвезькими навчальними програмами. Однак у норвезьких школах також є багато навчальних матеріалів українською мовою. У деяких середніх школах і гімназіях, насамперед у великих містах, українським учням пропонується двомовне навчання – норвезькою та українською мовами, але суспільні науки викладаються українською. Крім того, українська влада створила онлайн-навчальну програму, яка відповідає національним стандартам навчання в Україні.⁷⁷ Деякі норвезькі державні школи надають приміщення та обладнання, щоб допомогти українським учням і студентам навчатися за цією програмою онлайн після навчання у норвезькій школі.⁷⁸

Залучення суб'єктів соціальної економіки в інтеграцію біженців з України

Норвезькі неурядові організації та волонтерські об'єднання беруть участь у прийомі біженців з України по-різному. Перш за все, державні органи влади координують свою діяльність з окремими неурядовими організаціями та виляють їм кошти для прийому біженців з України. Однією з таких НО є Карітас, що залучає українців, які проживають у Норвегії, як волонтерів-перекладачів і радників для біженців, які розмовляють переважно українською чи російською мовами.⁷⁹

Ще одна неурядова організація – це «Norwegian People's Aid» (NPA). Вона бере участь в організації прийому біженців з України в регіоні Великого Осло та в деяких інших частинах країни. Крім того, волонтери цієї організації по всій країні проводять різні громадські заходи, мета яких – допомогти біженцям з України інтегруватися в суспільство Норвегії.

Гарним прикладом також є неурядова організація «Норвезька спортивна асоціація», яка організовує спортивні заходи для дітей та молоді, що проводяться переважно на волонтерських засадах. З березня 2022 року ця організація провела кілька спортивних змагань, переважно для українських дітей, намагаючись залучити їх до того, що роблять норвезькі діти такого ж віку. Проведення спортивних заходів вважається дуже важливим, оскільки дитячий спорт вважається ключовим елементом соціальної інклюзії та мовної підготовки.⁸⁰

По-друге, норвезькі інтеграційні органи в межах поданих проектних заявок надають кошти, призначені для організації заходів, спрямованих на соціальну інтеграцію біженців з України в Норвегії. Особливий акцент робиться на проектах, спрямованих на виховання дітей/молоді. З березня 2022 року норвезькі інтеграційні органи профінансували понад 150 проектів, спрямованих на інтеграцію

77 <https://lms.e-school.net.ua/guide>

78 <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/krig/>

79 <https://frivillig.no/caritas-norge/hjelp-ukrainere-i-norge-support-ukrainians-in-norway>

80 <https://www.idrettsforbundet.no/idrettskrets/viken/frivillighetens-innsats-for-flyktingene/>

біженців.⁸¹ Загалом органи влади Норвегії, як національні, так і місцеві, у вирішенні соціальних і певною мірою матеріальних потреб біженців з України значною мірою поклалися на роботу суб'єктів соціальної економіки та ініціативи норвезького громадянського суспільства.

Досвід першої хвилі прибуття біженців з України

Звіт про досвід українців, які прибули в Норвегію в період з березня по липень 2022 року, свідчить про загальний рівень задоволеності прийомом, який вони отримали, ставленням з боку органів влади та місцевих громад. Однак, попри це, існують проблеми, зокрема в питанні фінансової підтримки, доступу до інформації та процесу розміщення після надання права на проживання.

Інформація для біженців

Одним із основних викликів для біженців з України в Норвегії є доступ до важливої інформації. Біженці, які прибули протягом перших шести місяців, зазначили, що надана їм інформація була незрозумілою та недостатньою. Представники IMDi підтвердили, що у зв'язку з частими екстремними заходами надавати якісну та актуальну інформацію було складно, зокрема на початку. З перших місяців влада намагалася залучити україномовних та російськомовних перекладачів для

допомоги в оформленні та інформуванні біженців з України. Тоді кілька україномовних та російськомовних осіб, які проживали у Норвегії, зголосилися бути волонтерами або влаштувалися на роботу у сферу роботи з біженцями. Попри це, доступ до кваліфікованих перекладачів, зокрема в невеликих населених пунктах, є проблемою.

Насамперед біженці, які проживали приватно, не в центрах розміщення, мали проблему з отриманням необхідної інформації про процедуру розміщення, право на матеріальну допомогу та інші питання. Біженці з України шукали інформацію на офіційних норвезьких веб-сайтах та в соціальних мережах. Багато українців поширюють та порівнюють інформацію в соціальних мережах. У деяких випадках це призвело до поширення необґрунтованих чуток і дезінформації. З літа 2022 року норвезькі служби імміграції (UDI), інтеграційні органи (IMDi), центри зайнятості і соціальних питань (NAV) змінили свою інформаційну стратегію і важлива інформація розміщується українською і російською мовами на веб-сайтах цих установ і в соціальних мережах. Це значно покращило доступ біженців до інформації.

81 <https://www.imdi.no/tilskudd/ekstraordinar-tilleggsutlysning-tilskudd-til-integrering-sarbeid-i-regi-av-frivillige-organisasjoner/#mottakere>

Фінансова підтримка

Протягом періоду подачі й оформлення заяви, поки біженці живуть у центрах термінового розміщення з безкоштовним харчуванням і чекають розгляду своєї заяви, вони отримують приблизно 130 євро на місяць і додатково 70 євро на дитину, яка перебуває на утриманні. Ті, хто проживає в центрах тимчасово розміщення без харчування, отримують приблизно 400 євро на місяць і додатково 130 євро на дитину, яка перебуває на утриманні. Біженці, які знайшли житло поза центрами термінового розміщення, можуть мати право на 1600 євро на особу для покриття всіх витрат на проживання, включно з орендою. Ця сума складає і розмір фінансової допомоги, на яку вони мають право після офіційного розміщення в населеному пункті.

Під час першої хвилі напливу біженців з України норвезькі органи влади не були фінансово готові до ситуації. Багатьом біженцям з України, які прибули до Норвегії одразу після вторгнення, довелося чекати до чотирьох місяців, перш ніж отримати будь-яку фінансову допомогу, і багато хто був змушений брати приватні позики під високі відсотки. Ті, хто отримав фінансову допомогу, здебільшого виявили, що отримані кошти не покривають навіть основних витрат. Це стосується всіх біженців, незалежно від того, чи вони проживають в центрах термінового розміщення (з харчуванням або без) чи ні. Зокрема, ті, хто проживали не в центрах, мали проблему покрити основні витрати. Насамперед проблему мали біженці, які перебували у великих містах, де повна фінансова допомога ледве покриває вартість оренди. Через

низьку фінансову підтримку з боку держави багато біженців були змушені покладатися на роздачу продуктів харчування та вживаного одягу, яку організували волонтерські організації. У найбільших містах Норвегії біженці з України переважали серед людей, які отримували безкоштовну продуктову допомогу у вигляді продуктових наборів.

На підставі сказаного вище можна зробити висновок, що фінансова підтримка, яка надавалася біженцям, була надто низькою, щоб дозволити їм жити гідно. Якість підтримки також відрізнялася залежно від регіону: біженці в Осло загалом мали доступ до кращої підтримки, ніж біженці в інших частинах Норвегії. Різні муніципалітети також застосовували різні процедури надання фінансової допомоги. У результаті деякі біженці мали кращі умови, ніж інші, залежно від того, де в Норвегії вони проживали.

Докази про ці відмінності швидко поширилися у соціальних мережах, викликавши громадське обурення, розчарування серед біженців з України та активізацію зусиль щодо впровадження єдиних стандартів для розподілу фінансової допомоги відповідними органами.⁸²

Процедура розміщення

Для більшості біженців з України дуже важлива можливість довгострокового розміщення. Однак серед тих, хто залишився в центрах термінового розміщення і розміщених через IMDi, існувала значна невизначеність щодо того, куди в Норвегії їх поселять, і пов'язане з цим почуття спустошення через обмежені можливості вплинути на дане рішення. Норвегія – велика країна, і багатьом біженцям запропонували оселитися в невеликих населених пунктах, що знаходяться далеко від будь-яких міських центрів і регіонів, яким вони б з різних причин віддали перевагу.

Біженці з України, які мали дозвіл на проживання, спочатку повинні були пройти співбесіду при поселенні в центрі термінового розміщення. Ця співбесіда спочатку складалася із відповідей на 24 питання про здоров'я, роботу, особливі потреби, контакти тощо. Протягом перебування великої кількості біженців у березні 2022 року проведення співбесід стало проблемним, і на початку квітня відповідні органи вирішили скоротити кількість питань із 24 до трьох, а саме: 1) чи є у вас в Норвегії рідні або знайомі? 2) чи ви приїхали з домашніми тваринами? 3) чи у вас є проблеми із здоров'ям? Хоч ця зміна допомогла скоротити час, необхідний для визначення місця розміщення, вона також

обмежила можливості впливу на вибір місця та врахування конкретної ситуації біженця. Обмеження можливостей підвищило рівень розчарування серед біженців з України, оскільки вони не мали права голосу при вирішенні найважливішого питання свого перебування в Норвегії – місця розміщення.⁸³

Приклад міста Алта

У тексті нижче описано модель розміщення біженців з України на прикладі невеличкого міста Алта, що знаходиться на півночі Норвегії. Мета – показати різні аспекти розміщення біженців з України і підкреслити залучення суб'єктів соціальної економіки.

Алта розташована на півночі Норвегії, у фюльке Фіннмарк. У місті проживає 21 300 осіб і воно є найбільшим містом цього переважно сільського регіону. Водночас Алта є адміністративним та освітнім центром, в якому знаходиться університет і великий середньо-спеціальний навчальний заклад. Основними секторами економіки тут є будівництво і роздрібна торгівля. Значну частку робочих місць створено в межах державного сектора.

Алта має довгу історію прийому біженців для тимчасового чи постійного розміщення, і процедура їх прийому в місті змінювалася з часом залежно від потреб

82 Hernes et.al. 2022

83 Hernes et.al. 2022, Taraku & Halse 2022

та фінансової підтримки з боку держави. У північній частина Норвегії значний наплив біженців був у 2015 році, коли 5500 шукачів притулку протягом кількох місяців перетнули норвезько-російський кордон на велосипедах. Це була несподівана подія. На той час у регіоні була відсутня інфраструктура для прийому такої кількості

біженців, тому уряд Норвегії доручив комерційній організації «HERO» швидко збудувати центри розміщення біженців. Такий центр відкрили і в Алті, завдяки чому були створені місця для прийому великої кількості біженців. Протягом наступних років кількість біженців суттєво зменшилася, тому в березні 2018 року цей центр разом з іншими 17 центрами на півночі Норвегії було закрито.

Відтоді в Алті було розміщено лише невелику кількість біженців, яких оформляли в рамках муніципальної системи (див. таблицю нижче).

Таблиця 3: Кількість розміщених у місті Алта біженців (джерело: адміністрація м. Алта⁸⁴)

Рік	Кількість розміщених біженців	Кількість розміщених малолітніх дітей без супроводу
2015	44	14
2016	82	6
2017	30	6
2018	25	7
2019	32	2
2020	16	1
2021	47	2
2022	201	6

84 Anmodning av bosetning av flyktninger i 2023 - Alta kommune. 9. decembra 2022. <https://publikum.alta.kommune.no/publikum/DmbMeeting/385>

Біженцям з України надається колективний захист у Норвегії терміном на один рік. Цей захист у 2023 році було продовжено ще на один рік. За створення та фінансування центрів розміщення біженців відповідає норвезька міграційна служба (UDI). Організація роботи центрів здійснюється на конкурсній основі, укладається договір між UDI та різними установами, що будуть забезпечувати роботу центру. Відповідальним за це може бути муніципалітет, приватна компанія або гуманітарна організація.

Коли у лютому 2022 року почалася криза біженців з України, норвезька влада зрозуміла, що кількість біженців, які прибувають в Норвегію, може бути непередбачувана і більша, ніж попередньо прогнозували. Норвезька міграційна служба (UDI) доручила кільком публічним і приватним установам створити екстрені центри термінового розміщення у різних частинах Норвегії. Завдання цих центрів – надати перше і безпечне місце, куди біженці можуть прибувати, де можуть зустрічатися і чекати на рішення муніципалітету щодо їх переселення у місце постійного проживання. В Алті немає такого центру, тому більшість біженців з України перебувала у такій установі в іншому місті. А в Алту вони переїжджають після того, як вже певний час прожили в Норвегії в іншому місті.

Робота з розміщеними біженцями

IMDI звернувся до муніципалітету Алти, щоб у 2022 р. вони прийняли 200 біженців, що було обговорено і погоджено органами місцевої влади. Ця кількість людей була значно більшою у порівнянні з попередньо планованою кількістю і попередніми роками, а це вимагало більше координаційних зусиль з боку міста та більший тиск на сферу надання послуг.

Місто вирішило створити центр розміщення біженців у с. Вертшусет. Тут проводилася попередня підготовка для біженців, які отримали постійне місце проживання в Алті. Мета органів місцевої влади – у найкоротші строки надати всім біженцям з України окреме житло на приватному ринку житла. Шляхом звернення до громадськості вдалося досягти того, що багато власників квартир надали ці квартири в оренду. Витрати на житло на початковому етапі покривало місто, але коли біженці трошки адаптувалися, знайшли роботу і достатній дохід, то ці витрати вони покривали самостійно.

Деякі біженці були незадоволені у зв'язку з тим, що відразу після приїзду їм не було надане постійне житло і що довелося досить тривалий час провести у центрі розміщення у Вертшусеті. Місцева влада намагалася пояснити, що потреби сімей після прибуття ще не були відомі і для того, щоб знайти відповідне житло, був потрібен час. Представник місцевого самоврядування в інтерв'ю від 22 грудня зазначив, що проблеми з пошуком приватного житла проходили без проблем, насамперед

завдяки позитивному ставленню власників нерухомості. Проте на той час у Вертшусеті проживало тільки 20 біженців з України.

Ще приблизно 25 біженців з України приїхало до Алти прямо, не проживаючи у центрі розміщення у Вертшусеті. Їх поселили в межах моделі альтернативного розміщення, т. зв. АМОТ. Приїхали вони до родичів або друзів, які вже в Алті проживали. Біженці отримували невелику фінансову допомогу від муніципалітету для покриття витрат на життя, проте не могли брати участь у програмі в'їзду й не мали допомоги на проживання.

Наприкінці 2022 року місцеві представники влади зрозуміли, що розміщення такої самої кількості біженців з України й упродовж 2023 року може становити певні виклики, зважаючи на кількість працівників, які могли працювати у сфері роботи з біженцями, та на кількість вільного житла. Запит від IMDI на 2023 рік був такий самий – 200 біженців, але місцева влада вирішила прийняти тільки 150 осіб. Проте впродовж 2023 року рішення могло бути змінено.

Зважаючи на ситуацію, комерційна організація «HERO» у травні 2023 року вирішила знову відкрити центр термінового розміщення для біженців у Алті на 150 осіб. Центр призначений для біженців, які очікують розгляд своєї заяви про розміщення у конкретному населеному пункті. Люди, які проживають у даному центрі, зазвичай,

у Алті не залишаються, в центрі їм надають організоване проживання та підтримку. Місто не несе відповідальності за розміщення цих людей, проте воно повинно їм надати медичну допомогу, а це становить певний тиск на заклади охорони здоров'я.

Вивчення норвезької мови

Усі дорослі біженці, розміщені в одному з норвезьких міст/сіл, повинні пройти вступну програму вивчення норвезької мови та культури. Біженці з України звільняються від цього обов'язку, адже передбачається, що після закінчення війни вони повернуться додому. Однак вони можуть добровільно пройти курс норвезької мови та культури. Практика показує, що більшість біженців з України зацікавлені у проходженні курсу, адже знання мови підвищує їхні шанси на ринку праці та відповідно дохід.

NRK net⁸⁵ взяла інтерв'ю в одного з координаторів, який пояснив, що початкова теза про пряму інтеграцію біженців з України з високим рівнем освіти та легким доступом до ринку праці вимагала певних коректив. Значна частина дорослих біженців з України не знала англійської мови, а без знання норвезької чи англійської мов неможливо було знайти роботу. Він навів приклад Тетяни, яка відвідувала курси норвезької мови і два дні на тиждень ходила на т. зв. мовну практику в початковій школі та на заняття з дітьми. Місто дає 50 біженцям можливість практикувати норвезьку мову в різних департаментах муніципалітету.

85 https://www.nrk.no/tromsogfinnmark/flyktninger-trenger-sprakpraksis-i-bedriftene-_men-kan-ikke-forvente-utbytte-straks-1.16181734

Органи місцевої влади звернулися і до приватних підприємств, щоб ті також прийняли студентів, які вивчають норвезьку мову.

Один з координаторів каже, що на початку більшість українців думала, що незабаром вони повернуться в Україну, але поступово прийшло розуміння того, що їхнє проживання тут може бути довгим або й постійним. Багато хто з них планує навчатися або перекваліфікуватися для роботи в Норвегії.

Центр інтеграції і компетенції в Алті, який належить і підпорядковується органам місцевого самоврядування, відповідає за освіту дорослих на ланці середньої шкільної освіти. Завдання центру полягає в координації інформації між різними відділеннями місцевого самоврядування та державними органами національного рівня. У центрі допомагають біженцям інтегруватися в місцеву громаду, працівники центру сконтактовують їх з неурядовими організаціями і приватними особами. В межах програми в'їзду протягом березня 2023 року було 6 груп біженців з України, які вивчали норвезьку мову. Групи організовані за рівнем вивчення норвезької мови та тривалістю проживання в Алті. Перші групи були сформовані у 2022 році, вони саме закінчують річний курс і готові до ринку праці.

Школи і дитсадочки

Значна частина біженців з України в Алті це діти та підлітки. Серед 200 біженців, розміщених в Алті у 2022 році, 40% з них були віком до 16 років. Державні школи відвідувало 46 дітей, а ще 33 відвідували дитячі садки. В Алті діє принцип т. зв. школи по сусідству, тобто учні відвідують школи в регіоні, де вони живуть, що сприяє інтеграції в місцеве середовище. Але застосовувати цей принцип при великому напливі дітей було складно, та й не всі українські діти могли відвідувати найближчу до місця проживання школу, не було достатньо місць, тому дітей возили автобусом до іншої школи. У дитячих садочках також було недостатньо місць у зв'язку з великою кількістю «нових дітей». Вперше за багато років попит на місця у дитсадках був вищим за пропозицію. Муніципалітет намагається відкривати нові групи, але немає достатньої кількості кваліфікованих вихователів.

Роль суб'єктів соціальної економіки

У Норвегії діє велика кількість неурядових організацій і багато з них, насамперед ті, які працюють по цілій країні, займаються інтеграцією біженців. Деякі з цих організацій мають осередки в Алті. До прикладу Червоний Хрест в Алті, який має багаторічний досвід допомоги підліткам та дорослим біженцям у виконанні домашніх завдань і забезпеченні мовної освіти. Тут біженці можуть часто зустрічатися у пообідній час. Відносини між органами

місцевої влади і неурядовими організаціями добрі, а велика частина роботи координована через волонтерські центри. Такі центри фінансує муніципалітет, тут також зустрічаються представники різних неурядових організацій і люди, яким потрібна допомога.

Спортивні клуби також є добрим місцем для інклюзії та мовної практики, і всі намагаються залучити українських дітей і молодь до занять у них. Привезти дітей у зал, на тренувальний майданчик і турнір допомагають батьки норвезьких дітей, адже мало хто з українських батьків має машину.

Релігійні спільноти також активно намагаються підтримати біженців і допомагають їм добратися в храми для участі в літургії.

Багато українців проживає в Алті вже багато років і вони добре інтегрувалися. На момент початку війни у місцевому університеті було багато студентів з України. Вони ініціювали створення української спілки, яка допомагає новоприбулим біженцям.

Фінансова підтримка з боку держави на щоденні витрати біженців з України є мінімальною. Тому вони отримують продуктові набори, які забезпечує організація «Alta Food Central». Це неприбуткова організація, яка роздає продукти, отримані від продуктових магазинів з метою меншого викидання продуктів. Інші донори і підприємства надають продукти і фінансову підтримку. Координацією допомоги займаються волонтери, а люди у скрутному становищі можуть отримати продуктовий набір у конкретні дні тижня.

Неурядові організації це важливі партнери IMDi. Їхні працівники, волонтерські центри або клуби допомагають інтегрувати біженців у місцеві громади. IMDi навіть підписала меморандум про співпрацю з багатьма неурядовими організаціями, що діють на території цілої країни.

Для кращої інтеграції іноземців у місцеву громаду місцева влада та неурядові організації пропонують і формують можливості для зустрічей розміщених біженців і місцевого населення. IMDi щороку надає неурядовим організаціям гранти на інтеграційну діяльність. Мета грантів – покращити поінформованість про інтеграцію, збільшити довіру й спонукати «місцевих» біженців і їхніх дітей брати участь у різних сферах життя суспільства. Ці кошти виділяються вже кілька років, але їх розмір було суттєво збільшено в результаті української кризи біженців.

Неурядова організація, що діє на території цілої країни, навіть може звернутися із запитом про виділення коштів до IMDi, і згодом розподіляє ці кошти серед своїх осередків у країні. Прикладом може слугувати організація «DNT», яка займається активним відпочинком і діє на території усєї Норвегії. Місцевий осередок в Алті за допомогою головного відділення отримав кошти на організацію рибальських поїздок для молодих людей з України та для катання дітей на собачих упряжках. Ще один приклад – це шаховий клуб в Алті, який запрошує українських дітей і молодь на шахові турніри.

На запит муніципалітету про допомогу в інтегруванні біженців відгукнулися і місцеві культурні організації. Вони пропонували біженцям з України безкоштовні квитки

на концерти й культурні заходи, створювали нові програми. Наприклад, концерт, яким відкривався щорічний фестиваль класичної музики «Festivalta» у місті Алта у лютому 2023 року, був присвячений пам'яті жертв війни в Україні. На концерті звучала музика українського композитора Сильвестрова у супроводі читання української поезії.

Ще один інструмент кращого інтегрування біженців з України в місцеву громаду – залучення їх до волонтерської роботи. До прикладу вони можуть допомогати на щорічних футбольних змаганнях для дітей в місті Алта. Допомога волонтерів на такому заході є ключовою, оскільки приблизно 3000 учасників змагань потребують допомоги. Біженці з України допомагали готувати й роздавати їжу для молоді. За словами одного з українських волонтерів «це гарне відчуття – подати руку допомоги, волонтерство це форма терапії, яка відволікає думки від війни». Один з координаторів стверджує, що волонтерство зміцнює прив'язаність біженців до місця і формує їх як місцевих громадян.

Майже 10% мешканців Алти – це іммігранти, проте у політичних дискусіях їх голос лунає зрідка. Міська рада Алти недавно вирішила створити консультативну Раду для іммігрантів, щоб зміцнити їхню участь у житті громади й почути їхній голос. Рада для іммігрантів сприятиме тому, щоб Алта стала більш інклюзивним, відкритим та толерантним містом. Містом, в якому громадяни інших країн можуть комфортніше брати участь у житті місцевої громади, і ця участь буде помітною і виразною.

Приклади залучення до життя місцевої громади

У відповідь на прохання про залучення до життя місцевої громади локальні культурні організації в Алті запропонували українським біженцям безкоштовні квитки на концерти, культурні заходи, а також включили виступ українців до програми. Так, українці взяли участь у щорічному фестивалі класичної музики Festivalta, перший концерт якого, в лютому 2023 року, було присвячено жертвам війни в Україні. На концерті звучала музика українського композитора Сильвестрова у супроводі читання українських віршів.

Ще одним прикладом спроб інтеграції українських біженців у місцеву громаду є залучення їх до волонтерської діяльності. Це, наприклад, щорічний футбольний турнір для дітей в Алті, в якому бере участь 3000 осіб, а волонтери допомагають в організації практичних завдань. Українські біженці допомагали готувати та роздавати їжу для молоді. Один з українців каже, що простягнути руку допомоги – це гарне відчуття, а волонтерство (дугнад) – це терапія, яка відволікає від війни. Один із координаторів стверджує, що волонтерська робота зміцнює зв'язки біженців із містом та допомагає їм бути поміченими серед місцевих жителів.

Близько 10% жителів Алти – іммігранти, але їхні голоси рідко звучать у політичних дискусіях. Міська рада Алти нещодавно вирішила створити дорадчу Раду іммігрантів, щоб почути їхню думку, інформацію про їхню роботу та покращити участь у житті місцевої громади. Рада іммігрантів намагатиметься зробити Алту більш

інклюзивним, відкритим і толерантним містом, де громадяни інших країн можуть брати участь у житті місцевої громаді.

Підсумок

Спричинений російським вторгненням в Україну вплив біженців у Норвегії став викликом для норвезької системи прийому біженців, оскільки їх було набагато більше, ніж протягом інших років. Така кількість біженців призвела до змін у законодавстві та процедурі прийому й розміщення біженців з України в Норвегії. Важливу роль відігравали суб'єкти соціальної економіки, зокрема неурядові організації, залучення яких здебільшого ґрунтувалося на вже укладених угодах та співпраці.

Деякі великі й відомі неурядові організації, що діють на території всієї країни, такі як Червоний Хрест і Норвезька народна допомога, уклали з IMDi офіційні угоди про участь у прийомі й розміщенні біженців з України. Багато інших неурядових організацій відіграють важливу роль у проведенні заходів задля покращення інтеграції біженців з України. Здебільшого ці організації фінансовані за кошти норвезьких органів влади через проекти. В різних регіонах різні організації є ключовими в проведенні таких заходів. Однак в час української кризи біженців було зафіксовано велику хвилю активності серед неурядових організацій. Подібна ситуація була у 2015 році, коли в Норвегії, як і в інших країнах Європи, була велика

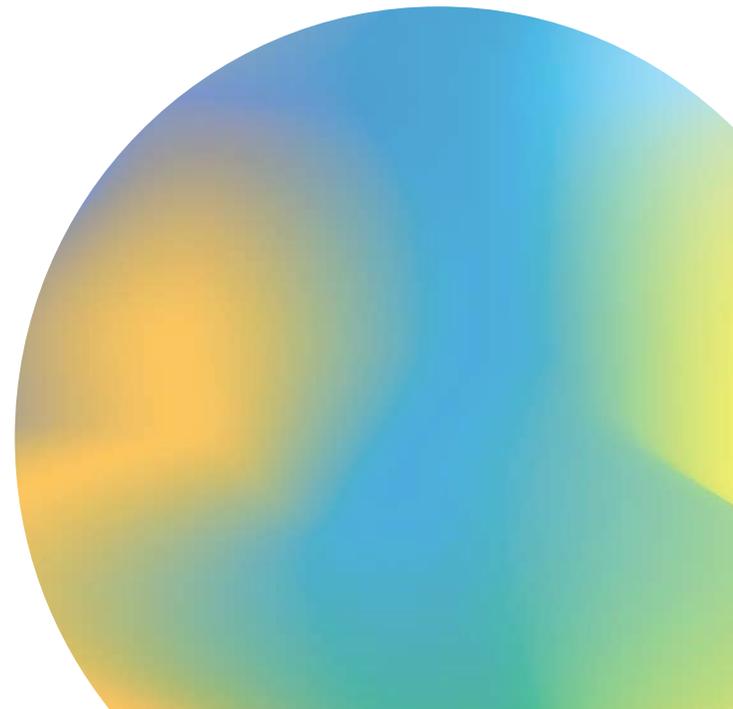
хвиля біженців, насамперед із Сирії та Афганістану.

В результаті великої кількості біженців з України сталося так, що насамперед у великих містах вони опинилися у ситуації, коли були залежними від видачі продуктів харчування, могли отримати тільки користований одяг та інші необхідні речі, які забезпечували неурядові організації, адже отримана фінансова підтримка не покривала навіть базові потреби. Інформація про таку ситуацію викликала в Норвегії певне обурення серед громадськості і сформувалася думка, що хоч допомога з боку державних органів влади недостатня, неурядові організації відіграють дуже важливу роль у допомозі біженцям у Норвегії.

Внаслідок впливу біженців роль неурядових організацій зростає. Проте їхня діяльність відбувалася в координації з державними органами влади, які виділяли фінансування в межах добре налагодженої співпраці.

Джерела:

- Alta kommune (2022) Anmodning av bosetning av flyktninger i 2023
– Alta kommune. 9. decembra 2022.
<https://publikum.alta.kommune.no/publikum/DmbMeeting/385>
- Brekke, J. – P. & Fladmoe, A. (2022). Holdninger til innvandring, integrering og mangfold i Norge: Integreringsbarometeret 2022 (2022:6).
Institutt for samfunnsforskning.
https://samfunnsforskning.brage.unit.no/samfunnsforskningxmlui/bitstream/handle/11250/2999496/Rapp_ort_2022-6_Integreringsbarometeret_2022.pdf?sequence=6&isAllowed=y
- Hernes, V., Deineko, O., Hånda Myhre, M., Liodden, T. & Balke Staver, A. (2022) Ukrajinskí utečenci – skúsenosti z prvej fázy v Nórsku. (Správa NIBR 2022:11) Nórsky inštitút pre výskum miest a regiónov.
- Søholt, S. & Dyb, E. (2021). Avtalt selvbosetting. En bærekraftig ordning for framtidig bosetting av flyktninger? [Správa NIBR 18]. Nórsky inštitút pre výskum miest a regiónov.
- Taraku, S. & Halse, A.C. (2022) Mottak av ukrainske flyktninger- Erfaringer og lærdommer fra 2022. Notat fra Tankesmien Agenda.

Cities in the
Enlarged
European
Area

Iceland
Liechtenstein
Norway grants

Гранти ЄЕЗ представляють внесок Ісландії, Ліхтенштейну та Норвегії в зелену, конкурентоспроможну та інклюзивну Європу.

У них передбачено дві основні цілі: зменшення економічних і соціальних відмінностей у Європі та зміцнення взаємовідносин між країнами-донорами та 15 країнами ЄС у Центральній і Східній Європі та Балтії.

Три держави-донори тісно співпрацюють з ЄС через Угоду про Європейську економічну зону (ЄЕЗ). Протягом 1994 – 2014 рр. вони поступово через грантові схеми виділили 3,3 млрд. євро. Гранти ЄЕЗ за період 2014 – 2021 рр. становлять 1,55 млрд. євро. Пріоритетами цього періоду є:

1. Інновації, дослідження, освіта та конкуренція – здатність.
2. Соціальна інтеграція, зайнятість молоді та ліквідація бідності.
3. Навколишнє середовище, енергетика, зміна клімату та низьковуглецева економіка.
4. Культура, громадянське суспільство, ефективне врядування та основні права.
5. Юстиція та внутрішні справи.

Гранти ЄЕЗ спільно фінансуються Ісландією, Ліхтенштейном і Норвегією відповідно до їх ВВП.

Право на отримання цих грантів відбиває критерії, передбачені для Фонду гуртування ЄС, що призначений для держав-членів з валовим національним продуктом (ВНП) на душу населення нижчим за 90% від середнього в ЄС.

Усі проекти у розмірі 15% співфінансуються з державного бюджету Словачької Республіки.